

**TREĆI PERIODIČNI IZVJEŠTAJ BOSNE I HERCEGOVINE
O PROVOĐENJU MJERA I NAČELA UTVRĐENIH EVROPSKOM POVELJOM O
REGIONALNIM ILI MANJINSKIM JEZICIMA**

Sarajevo, novembar 2019. godine

Sadržaj:

1. UVOD.....	2
2. DIO I.....	3
2.1. Opšte informacije.....	3
2.2. Provođenje Preporuka Komiteta ministara Vijeća Evrope CM/RecChL(2016)4.....	4
2.3 Popis stanovništva	5
3. DIO II – Ciljevi i načela	5
3.1 Član 7. Stav (1).....	5
3.2 Član 7. Stav (3).....	6
3.3. Član 7. Stav (4).....	Error! Bookmark not defined.
4. DIO III	7
4.1. Član 8. - Obrazovanje	7
4.2 Član 9. - Pravosudni organi	15
4.3. Član 10. Upravna tijela i javne službe	26
4.3.1. Član10. Stav (1).....	26
4.3.2. Član 10. Stav (2).....	27
4.3.3. Član 10. Stav (3).....	29
4.3.4. Član 10. Stav (4).....	29
4.3.5. Član 10. Stav (5).....	29
4.4. Član 11. Mediji	30
4.5. Član 12. Kulturne aktivnosti i ustanove.....	33
4.6. Član 13. – Ekonomski i društveni život.....	35
4.7. Član 14 - Prekogranična razmjena.....	35
5. ZAKLJUČAK.....	36
6. PRILOZI	37

1. UVOD

- 1. U skladu sa članom 15. Evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima, a shodno programima Vijeća ministara Bosne i Hercegovina i Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, pripremljeno je Treći periodični izvještaj o provođenju mjera i načela utvrđenih Evropskom poveljom o regionalnim ili manjinskim jezicima, u skladu sa CM(2019)69 od usvojenog na 1345 sastanku 02. maja 2019. godine.
- 2. Bosna i Hercegovina (u daljem tekstu: BiH) je potpisala Evropsku povelju o regionalnim ili manjinskim jezicima 7. septembra 2005. godine, a zvanično je ratifikovala 21. septembra 2010. godine. Do sada su sačinjena dva periodična izvještaja (2011. godine i 2015. godine), a Treći periodični izvještaj razmotren je i usvojen 29.10.2020. godine na 19. sjednici Vijeća ministara Bosne i Hercegovine. Ovaj izvještaj obuhvata podatke od 2016. godine do 2019. godine.
- 3. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH je tokom izrade Trećeg periodičnog izvještaja, kao koordinirajuće Ministarstvo saradivalo sa slijedećim nadležnim ministarstvima i institucijama:
  - 1) Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine;
  - 2) Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine;
  - 3) Ustavni sud Bosne i Hercegovine;
  - 4) Vijeće nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine;
  - 5) Radiotelevizija Bosne i Hercegovine;
  - 6) Federalno ministarstvo pravde;
  - 7) Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke;
  - 8) Ministarstvo pravde Republike Srpske;
  - 9) Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske;
  - 10) Ministarstvo uprave i lokalne samouprave Republike Srpske;
  - 11) Savez nacionalnih manjina Republike Srpske
  - 12) Radio Televizija Republike Srpske
  - 13) Ministarstva pravde i uprave Kantona Sarajevo
  - 14) Pravosudna komisija Brčko distrikta BiH;
  - 15) Odjel za obrazovanje Vlade Brčko distrikta BiH;
  - 16) Odjel za gospodarski razvitak, sport i kulturu Vlade Brčko distrikta BiH;
  - 17) Ministarstva za pravosuđe i upravu Zeničko-Dobojski kanton;
  - 18) Ministarstvo pravosuđa i uprave županije Zapadnohercegovačke
  - 19) Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave Hercegovačko Neretvanskog kantona;
  - 20) Ministarstvo pravosuđa i uprave Tuzlanskog kantona;
  - 21) Institucija ombudsmena/ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine

2. DIO I

2.1. Opšte informacije

4. Zakonu o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina BiH, kao i zakoni o zaštiti nacionalnih manjina, Republike Srpske, Federacija BiH i kantonalni zakoni propisuju način ostvarivanja prava korištenja manjinskih jezika kako je navedeno u inicijalnom periodičnom izvještaju BiH (Ref. MIN-LANG/PR (2012) 5).

5. U skladu sa Zakonom o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine u članu 3. je navedeno da u BiH ima zvanično priznatih 17 nacionalnih manjina, a najbrojnija

i najugroženija manjina su Romi. Pored navedenog, naknadno je Parlamentarna skupština BiH donijela odluku da se i Austrijancima prizna status nacionalne manjine, tako da se sad faktički može reći da u Bosni BiH ima zvanično priznatih 18 nacionalnih manjina kojim se ovim Zakonom štiti položaj i ravnopravnost.

6. U svrhu ostvarivanja prava najbrojnije manjine, a to su Romi, ranije je donesena Strategija za Rome 2005, Akcioni plan 2017-2020 i 2018. godine donesen je Okvirni akcioni plan o obrazovnim potrebama Roma/Romkinja u Bosni i Hercegovini za period od 2018. do 2022. Godine, koji je usvojen na 155. sjednici Vijeća ministara BiH održanoj 25. septembra 2018. godine.

7. Javni emiteri: Radiotelevizija Bosne i Hercegovine, Radiotelevizija Federacija Bosne i Hercegovine i Radiotelevizija Republike Srpske nadležni su po osnovu Zakona o javnom radio-televizijskom sistemu BiH da omoguće emitiranje programskih sadržaja koji se odnose na nacionalne manjine što uključuje kulturu i jezik manjina.

8. Prvi i drugi periodični izvještaj objavljeni na web stranici Ministarstva, a Treći periodični izvještaj se takođe objavljuje na web stranici Ministarstva, a po osnovu istog održane su i ekonsultacije u periodu od 13.12. do 28.12. po osnovu kojih nije bilo primjedbi.

9. U BiH registrovano je više udruženja nacionalnih manjina, koja između ostalih aktivnosti, veći dio usmjerava na promovisanje jezika i kulture svoje nacionalne manjine. Spisak udruženja važnijih nacionalnih manjina u BiH i kontakt osoba navedeni su u Tabeli 1 u prilogu.

2.2. Provođenje Preporuka Komiteta ministara Vijeća Evrope CM/RecChL(2016)4

10. Po osnovu Drugog periodičnog izvještaja Bosne i Hercegovine o provođenju mjera i načela utvrđenih Evropskom poveljom o regionalnim ili manjinskim jezicima, Komitet eksperata je usvojio izvještaj na 1267. sjednici održanoj 5. oktobra 2016. godine, na osnovu kojeg je Komitet ministara Vijeća Evrope 18. marta 2016. godine dostavio pet prioriternih preporuka nadležnim vlastima u Bosni i Hercegovini:

Preporuka 1. Uspostaviti strukturirane politike i poduzeti fleksibilne mjera s ciljem olakšavanja primjene Povelje, uključujući sve potrebne prilagodbe zakonodavstva

Odgovarajući podaci pruženi su u poglavljima 3.1., 4.2., 4.3. i 4.7. Izvještaja.

Preporuka 2. osiguraju odgovarajuće forme i resurse za podučavanje na manjinskim jezicima;

Odgovarajući podaci pruženi su u poglavlju 4.1. Izvještaja.

Preporuka 3. uspostave sistem za finansiranje kulturnih aktivnosti i sadržaja u vezi sa manjinskim jezicima;

Odgovarajući podaci pruženi su u poglavlju 4.5. Izvještaja.

- *Preporuka 4. poduzeti odgovarajuće mjere kako bi javni emiteri nudili programe na manjinskim jezicima;*

Odgovarajući podaci pruženi su u poglavlju 4.4. Izvještaja.

Preporuka 5. usvoje i koriste tradicionalne oblike naziva mjesta na manjinskim jezicima.

Odgovarajući podaci pruženi su u poglavlju 4.3. Izvještaja.

2.3 Popis stanovništva

11. Prema popisu stanovništva u BiH¹ iz 2013. godine, konstatovano je da ima : Albanca – 2.659; Crnogorca- 1.883; Čeha – 279; Mađara – 350; Makedonaca – 738; Njemaca – 365; Poljaka – 258; Roma –12.583; Rumuna- 109; Rusi – 276; Rusina – 32; Slovaka -173; Slovenaca – 937; Turaka –1.108; Italijana –391; Ukrajinaca –2.331, Jevreja -262 i Austrijanaca – 62, što u odnosu na ukupan broj stanovnika iznosi manje od 0.73%.

3. DIO II – Ciljevi i načela

3.1 Član 7. Stav (1)

U pogledu regionalnih ili manjinskih jezika na područjima na kojima se ti jezici koriste, i u skladu sa položajem svakog jezika, država se obavezuje da će svoje politike, zakonodavstvo i praksu usmjeriti na slijedeće:

a) priznavanje regionalnog ili manjinskog jezika kao izraza kulturnog bogatstva – dalje u tekstu se nalaze odgovori nadležnih kantonalnih institucija u Federaciji BiH:

12. Ministarstvo pravde i uprave Kantona Sarajevo - Skupština Kantona Sarajevo je donijela Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u Kantonu Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“, br 27/11). Tokom 2017.godine, nakon analize primjene navedenog zakona, izvršena je dopuna zakona (objavljena u „Službenim novinama Kantona Sarajevo“, broj 40/17), u dijelu izbora delegata u Vijeće nacionalnih manjina od strane one manjine koje ima više registrovanih udruženja, te su propisani kriteriji za izbor delegata koji se odnose na veći broj članova udruženja, a ako je isti broj članova udruženja, onda delegata predlaže udruženje koje je prvo registrovano sa sjedištem na teritoriji Kantona Sarajevo.

13. Ministarstvo za pravosuđe i upravu Zeničko-dobojski kanton - Zeničko-dobojski kanton nema poseban Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina. Shodno Članu 7. Evropske Povelje o regionalnim i manjinskim jezicima, Stav 1, Stav 3, Stav 4, Općinski organ uprave nema nadležnosti u uređivanju politike prema regionalnim ili manjinskim jezicima.

14. Ministarstvo pravosuđa i uprave Tuzlanskog kantona - Tuzlanski kanton je donio Zakon o zaštiti pripadnika nacionalnih manjina u Tuzlanskom kantonu (Službene novine Tuzlanskog kantona“ broj:14/09. Shodno Članu 7. Evropske Povelje o regionalnim i manjinskim jezicima, Stav 1, Stav 3, Stav 4, Općinski organ uprave nema nadležnosti u uređivanju politike prema regionalnim ili manjinskim jezicima.

---

¹ Republika Srpska nije prihvatila rezultate Popisa stanovništva Bosne i Hercegovine izvršenog 2013. godine

c) potreba za odlučnom akcijom za promovisanje regionalnih ili manjinskih jezika s ciljem njihovog očuvanja

15. Ministarstvo pravde i uprave Kantona Sarajevo - Skupština Kantona Sarajevo je, shodno zakonskoj obavezi, imenovala i uspostavila rad Vijeća nacionalnih manjina, te putem Ministarstva pravde i uprave Kantona Sarajevo obezbjeđuje finansijska sredstva u Budžetu Kantona Sarajevo (u 2019. godini iznos od 10.000,00 KM), za aktivnosti Vijeća. Pored toga, putem Stručne službe za skupštinske poslove Kantona Sarajevo u Budžetu Kantona Sarajevo 2019. godinu su planirana sredstva u iznosu cca 22.000,00 KM, za finansiranje rada Vijeća, te održavanje Dana nacionalnih manjina u Kantonu Sarajevo.

e) održavanje i razvoj veza u području koje obuhvata ova Povelja, između skupina koje koriste regionalne ili manjinske jezike i drugih skupina u državi koje koriste jezik koji se koristi u istom ili sličnom obliku, kao i uspostavljanje kulturnih odnosa s drugim skupinama u državi koje koriste različite jezik

16. Vijeće nacionalnih manjina BiH je savjetodavno tijelo Parlamentarne skupštine BiH koje daje mišljenja, savjete i prijedloge Parlamentarnoj skupštini BiH o svim pitanjima koja se tiču prava, položaja i interesa nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini. Takođe, Vijeće može delegirati stručnjake za rad ustavnopravnih komisija i Zajedničke komisije za ljudska prava, prava djeteta, mlade, imigraciju, izbjeglice, azil i etiku Parlamentarne skupštine BiH, kada one raspravljaju o pravima, položaju i interesima nacionalnih manjina. U vezi sa održavanjem razvoja veza u području koje obuhvata ova Povelja, Vijeće je izvijestilo da nema takvih aktivnosti.

i) promovisanje odgovarajućih vrsta međudržavnih razmjena u područjima na koje se odnosi ova Povelja za regionalne ili manjinske jezike, a koji su isti ili slični u dvije ili više država

17. Ministarstvo pravosuđe i uprave Zeničko-dobojski kanton - Na području Općine Breza egzistira Slovenačko udruženje građana koje okuplja građane Breze porijeklom iz Slovenije, koji kroz aktivnosti u udruženju rade na očuvanje kulture i tradicije Slovenaca u BiH, te međugranična saradnja BiH i Slovenije. Zeničko-dobojski kanton nema evidencija o traženom za druge nacionalne manjine.

18. Ministarstvo pravosuđa i uprave Tuzlanskog kantona - na području Tuzlanskog kantona egzistiraju dva udruženja Albanaca, zatim udruženje Italijana, Makedonaca, Slovenaca, također sa sjedištem u Tuzli, udruženja Roma sa sjedištem u Tuzli, Lukavcu, Kalesiji, Teočaku, Gradačcu, Živinicama, Čeliću, Srebreniku, Banovićima, Gračanici, Kladnju. U Tuzlanskom kantonu sva ta udruženja, kroz svoje aktivnosti u udruženju rade na očuvanje kulture, tradicije i jezika.

3.2 Član 7. Stav (3) Promovisati svim odgovarajućim sredstvima međusobno razumijevanje između svih jezičnih grupa u zemlji, te naročito uključiti poštivanje, razumijevanje i toleranciju u pogledu regionalnih ili manjinskih jezika u ciljeve nastave i obrazovanja njihovih zemalja te davati potporu masovnim medijima da slijede iste ciljeve.

3.3. Član 7. Stav (4) U određivanju politike prema regionalnim ili manjinskim jezicima država će uzeti u obzir potrebe i želje skupina koje koriste te jezike. Njih treba ohrabriti

da uspostave tijela, ukoliko je to potrebno, u cilju savjetovanja vlasti po svim pitanjima koja se odnose na regionalne ili manjinske jezike

19. Jedini oblik promocije regionalnih ili manjinskih jezika povremeno se realizira putem javnih emitera kroz emitovanje sadržaja u koji su uključeni predstavnici nacionalnih manjina, odnosno tokom predstavljanja njihovih promotivnih aktivnosti. Takođe, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH je u cilju promovisanja regionalnih ili manjinskih jezika finansijski podržala projektne aktivnosti čiji je cilj promovisanje jezika manjina kako slijedi:

- Savez nacionalnih manjina opštine Prnjavor - „Zaštita i promocija jezika nacionalnih manjina“;
- Savez nacionalnih manjina opštine Prnjavor - „Očuvanje maternjeg jezika i kulturnog identiteta“;
- Udruženje Roma „Euro Rom“ – Tuzla „Izrada brošure u cilju promocije jezika, kulture, književnosti i istorije/historije/povjesti romske nacionalne manjine“;
- Udruženje žena Romkinja „Bolja budućnost“ – Tuzla „Obilježavanje 5. Novembra Svjetskog dana romskog jezika“
- Centar za podršku Roma „Romalen“ Kakanj – „Promocija i očuvanje kulture, jezika i nacionalnog identiteta romske populacije putem upitnika i edukacija, te izdavanje i distribucija brošura štampanih materijala za članove romske zajednice u Kaknju i širu društvenu javnost“.

4. DIO III

4.1. Član 8. - Obrazovanje

20. U smislu izučavanja jezika manjina u BiH se primjenjuju različite forme, kao što je, redovno izučavanje kroz obrazovni program u srednjim školama i fakultetima (ruski, turski, njemački, italijanski), zatim fakultativno izučavanje ili učenje kroz različite vrste kurseva i drugih edukacija u osnovnom obrazovanju u lokalnim zajednicama gdje ima veći broj pripadnika jedne od nacionalnih manjina. Izučavanja se organizuju na zahtjev roditelja iz reda nacionalnih manjina. O konkretnim mjestima i nacionalnim manjinama čiji jezik se na takav način izučava, primjeri su dati u tekstu ispod. U pogledu korištenja resursa za izučavanje manjinskih jedinica može se konstatovati da u BiH nema dovoljan broj kvalifikovanih nastavnog osoblja koji bi na stručan način mogao vršiti ovu djelatnost. Pozitivan primjer napora da se ovaj problem prevaziđe je Grad Tuzla i Sarajevo gdje je u toku formiranje katedre za školovanje kadrova koji će biti osposobljeni za predavače romskog jezika. Naravno, ovaj problem se ne odnosi na kvalifikovane predavače ruskog, turskog, njemačkog, italijanskog jezika kojih u nastavnom procesu u BiH ima dovoljno. Isto tako ističemo, da kao donatori i organizatori izučavanja jezika nacionalnih manjina često budu i ambasade matičnih država nacionalnih manjina u BiH (Mađarska, Italijanska, Češka, Slovačka). Što se tiče obezbjeđenja prostora za izučavanje jezika nacionalnih manjina do sada nije evidentiran problem u korištenju prostorija i učionica obrazovnih ustanova u sredinama gdje živi veći broj nacionalnih manjina. Zbog činjenice, da vezano za standardizaciju romskog jezika u BiH postoje različite interpretacije i stavovi, naglašavamo da je romski jezik u Bosni i Hercegovini standardizovan 2010. godine u okviru projekta „Standardizacija romskog jezika za zemlje bivše Jugoslavije“ u implementaciji NVO. Knjiga-dokument "Standardizacija romskog jezika" profesora Rajka Đurića štampana u Sarajevu 2012. godine u 1000 primjeraka, na pet jezika: Romskom, Bosanskom, Hrvatskom, Srpskom i Engleskom jeziku. Ministarstvo civilnih poslova BiH, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, Ministarstvo za obrazovanje i nauke Federacije BiH, Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske,

Ministarstvo prosvete i nauke Republike Srbije, Ministarstvo znanosti i nauke Republike Hrvatske, Ministarstvo obrazovanja i nauke Republike Makedonije / Sjeverne Makedonije, Ministarstvo prosvjete Crne Gore, Ministarstvo obrazovanja i nauke Republike Slovenije, Ekspertica Vijeća Evrope za regionalne i manjinske jezike profesorica Vera Klopčić, Memedi Nazif, zastupnik u Sabora republike Hrvatske, predstavnici romskog nevladinog sektora iz navedenih zemalja Regije te predstavnici drugih nevladinih organizacija. Tačno je da u BiH nema nastavnog kadra za predavanje romskog jezika na bilo kom nivou obrazovanja, kao ni adekvatnih udžbenika, ali postoji mogućnost angažovanja kadra iz zemalja regiona. Romski jezik u BiH nikada nije dospio u obrazovne institucije. Najdalje se u ovim naporima otišlo na Filozofskom fakultetu UNSA, gdje je od školske 2018/2019. u nastavu trebao biti uveden predmet Književnost. U nastavku teksta su dati stavovi nadležnih institucija u BiH vezani za član 8. Povelje.

21. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH - U periodu 2016.-2018. godine je izdvojilo 370.000 KM za finansiranje potreba realizacije projekata udruženja nacionalnih manjina². Većina projekata se realizovala kroz aktivnosti kulture, običaja, obilježavanja značajnih datuma, uključujući i 5. novembar Svjetski dan romskog jezika. Kroz sve ove vidove realizacije projekata, većim ili manjim dijelom su korišteni jezici nacionalnih manjina kroz pjesme, recitacije, lateralne radove, natpise i nazive tradicionalnih dijela, kao i označavanje geografskih pojmova i mjesta koja su vezana za njihov boravak na ovim prostorima.

22. Ministarstvo civilnih poslova BiH - Shodno ustavnom uređenju, oblast obrazovanja je u potpunoj i nepodijeljenoj nadležnosti entiteta Republike Srpske, deset kantona u Federaciji BiH i Brčko distrikta BiH. Na nivou države Bosne i Hercegovine, Ministarstvo civilnih poslova BiH, prema članu 15. Zakona o ministarstvima i drugim organima uprave BiH („Službeni glasnik BiH“, broj: 05/03) u oblasti obrazovanja nadležno je za obavljanje poslova i izvršavanje zadataka koji su u nadležnosti BiH, i koji se odnose na utvrđivanje osnovnih principa koordinacije aktivnosti, usklađivanja planova entitetskih tijela vlasti i definisanja strategije na međunarodnom planu. Načela i principi utvrđeni Evropskom poveljom o regionalnim ili manjinskim jezicima nisu nadležnost Ministarstva, ali su ugrađeni u Okvirne zakone o predškolskom odgoju i obrazovanju u BiH („Službeni glasnik BiH“ broj 88/07), Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH („Službeni glasnik BiH“ broj 18/03), Okvirni zakon o srednjem strukovnom obrazovanju u BiH („Službeni glasnik BiH“ broj 63/8), te Okvirni zakon o visokom obrazovanju u BiH („Službeni glasnik BiH“ broj 59/07, 59/09). U posljednje tri godine nije bilo izmjena Okvirnih zakona u BiH.

23. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke - Pitanje upotrebe i korištenja manjinskih jezika u Federaciji BiH regulisano je Zakonom o zaštiti prava nacionalnih manjina BiH ("Službeni glasnik BiH", br. 12/03 i 76/05), Zakonom o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj 56/08), Zakonom o zabrani diskriminacije BiH („Službeni glasnik BiH“ br. 59/09 i 66/16). Izučavanje jezika nacionalnih manjina u predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama tretirano je u Okvirnom zakonu o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH („Službeni glasnik BiH“ broj 18/03), Okvirnom zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju u BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 88/07) i Okvirnom zakonu o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 63/08). U Federaciji BiH, kantonalni zakoni o obrazovanju se usklađuju sa okvirnim zakonima donesenim na nivou BiH, pa se tako može konstatirati da su svi zakoni o osnovnom obrazovanju usklađeni sa Okvirnim zakonom o osnovnom i srednjem

---

² Prilog 2: Tabelarni pregled grad projekata podrške udruženjima nacionalnih manjina 2016-2018. godine.

obrazovanju u BiH, a koji u članu 8. propisuje sljedeće: „Jezik i kultura svake značajnije manjine koja živi u BiH poštivat će se i uklapati u školu u najvećoj mjeri u kojoj je to izvodivo, u skladu s Okvirnom konvencijom o zaštiti prava nacionalnih manjina.“ Kada je u pitanju predškolski odgoj i obrazovanje, samo Hercegovačko-neretvanski i Zapadnohercegovački kanton nisu uskladili svoje zakone o predškolskom odgoju i obrazovanju sa Okvirnim zakonom. Zakon koji regulira srednje stručno obrazovanje i obuku, u Okvirnom zakonu o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u BiH u članu 8. stav 6 navodi se: „Obrazovanje djeteta pripadnika nacionalne manjine ostvaruje se prema odredbama Zakona o zaštiti prava nacionalnih manjina u BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 12/03) na jeziku i pismu nacionalnih manjina u skladu sa odredbama ovog i drugih zakona kojima se uređuje obrazovni sistem u Bosni i Hercegovini.“ Sedam kantona je do sada usaglasilo svoje zakone sa navedenim okvirnim zakonom, dok to još uvijek nisu učinila 3 kantona (Srednjobosanski, Hercegovačko-neretvanski i Kanton 10). Zakon koji regulira visoko stručno obrazovanje je Okvirni zakon o visokom obrazovanju u BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 59/07, 59/09). Na osnovu ovog zakona osnovane su dvije državne agencije u oblasti visokog obrazovanja i to: Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta (Vijeće ministara BiH, na 33. sjednici održanoj 10. 1. 2008. godine, donijelo je Odluku o početku rada i utvrđivanju sjedišta Agencije, „Službeni glasnik BiH“, broj 10/08) i Centar za informiranje i priznavanje dokumenata iz oblasti visokog obrazovanja (Vijeće ministara BiH je na 33. sjednici, održanoj 10. 1. 2008. godine, donijelo Odluku o početku rada i utvrđivanju sjedišta CIP-a, „Službeni glasnik BiH“, broj 9/08). U Federaciji BiH, od jezika nacionalnih manjina izučavaju njemački i turski jezik i to u redovnoj nastavi kao drugi strani jezik. Najzastupljenije je izučavanje njemačkog jezika, kao drugog stranog jezika i to u svim kantonima u Federaciji BiH. Izučavanje turskog jezika kao drugog stranog jezika počelo je 2011. godine. Do 2015. godine, po podacima Turskog kulturnog centra Mehmed Akif Jaman, turski jezik je izučavalo 6500 učenika u pet kantona Federacije BiH (Zeničko-dobojski kanton, Hercegovačko-neretvanski kanton, Srednjobosanski kanton, Bosansko-podrinjski kanton i Kanton Sarajevo). U srednjim školama izučava se i italijanski jezik. Od 2015. do 2019. godine u Federaciji Bosne i Hercegovine su organizovane i završene slijedeće aktivnosti i projekti za djecu nacionalnih manjina u sklopu koji su u većem ili manjem obimu korišteni i njihovi jezici (kroz nazive literature, korištenje tradicionalnih pojmova, naslove tekstova, geografske pojmove i druge kulturne i jezičke sadržaje).³ Kanton Sarajevo - Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade - Odgojno-obrazovni rad izvodi se na jednom od tri zvanična jezika konstitutivnih naroda u BiH. Nastava i drugi oblici odgojno obrazovnog rada u predškolskim ustanovama, osnovnim, srednjim školama, univerzitetskom obrazovanju ne izvode se na jeziku nacionalnih manjina, niti se podučavaju manjinski jezici. Edukacija i nastava za manjinske jezike se ne realizuje u Kantonu Sarajevo. Tuzlanski kanton – Ministarstvo obrazovanja i nauke- Prema službenim podacima, na području Tuzlanskog kantona ne realizuju se jezici nacionalnih manjina u predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama, kao ni na Univerzitetu u Tuzli. Ministarstvo vodi aktivnosti oko uvođenja romskog jezika, historije, kulture i tradicije Roma kao fakultativnog predmeta u osnovnim školama. Formirana je radna grupa od predstavnika: Ministarstva obrazovanja i nauka TK, Pedagoškog zavoda TK, Ministarstva kulture, sporta i mladih TK, grada Tuzle, Živinica, općine Banovići, Udruženja „EuroRom“ Tuzla i Udruženja Romkinja „Bolja budućnost“ Tuzla. Hercegovačko-neretvanski kanton – Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta - U ovom Kantonu odgoj i obrazovanje djece pripadnika nacionalnih manjina regulisano je Pravilnikom o odgoju i obrazovanju djece pripadnika nacionalnih manjina („Službene novine HNK“, broj: 1/05). Tim pravilnikom regulišu se opšti okviri zadovoljavanja obrazovnih

³ Prilog 2. Tabela pregled projekata za djecu nacionalnih manjina 2015-2019. godina.

potreba svih nacionalnih manjina i isti je urađen u skladu sa članom 8. Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH i relevantnim zakonima koji se trenutno primjenjuju u Hercegovačko-neretvanskom kantonu. Zahtjeva za učenjem maternjeg jezika, književnosti, historije i kulture na jeziku manjine nema. Nadležno ministarstvo poduzima različite aktivnosti u svrhu promovisanja kulture i jezika nacionalnih manjina, a posebno povodom obilježavanja datuma značajnih za pripadnika nacionalnih manjina. Aktivnosti se u najvišem obimu realizuju u okviru programa kulture i javne djelatnosti škola. Takođe, Ministarstvo u okviru svojih programa podrške u oblasti kulture, a na osnovu raspisanih konkursa nastoji pružiti adekvatnu podršku projektima nevladinih udruženja koja promovišu Evropsku povelju o regionalnim ili manjinskim jezicima. Bosansko-podrinjski kanton Goražde - Ministarstvo za obrazovanje, mlade, nauku, kulturu i sport - Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju, Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju, te Zakon o srednjem obrazovanju i odgoju propisuju da se jezik i kultura svake manjine koja živi na području Kantona poštuju i uklapaju u školi u najvećem mjeri, u kojoj je to izvodljivo u skladu sa Okvirnom konvencijom o zaštiti prava nacionalnih manjina i Zakonom o zaštiti pripadnika nacionalnih manjina. Opšti ciljevi odgoja i obrazovanja na svim nivoima proizilaze iz opšteprihvaćenih, univerzalnih vrijednosti demokratskog društva, te vlastitih vrijednosti sistema zasnovanih na specifičnostima nacionalne, istorijske, kulturne i vjerske tradicije naroda i nacionalnih manjina koje žive na području Bosansko-podrinjski kanton Goražde. U obrazovnom sistemu Kantona nije bilo zahtjeva i inicijativa od strane pravnih ili fizičkih lica u bilo kom segmentu moguće implementacije ovih zakonskih odredbi kroz izučavanje manjinskih jezika, te se izučavaju bosanski, hrvatski i srpski jezici kao maternji, te engleski, njemački, turski i francuski jezici kao strani.

24. Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske - U Zakonu o predškolskom vaspitanju i obrazovanju ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj 79/15) regulisano je da se "za djecu, pripadnike nacionalnih manjina, vaspitno-obrazovni rad može ostvarivati na maternjem jeziku ili dvojezično". Ministar prosvjete i kulture Republike Srpske je donio Pravilnik o dvojezičnom ostvarivanju vaspitno-obrazovnog rada i rada na jeziku nacionalnih manjina ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj 13/16). U Pravilniku je propisano da se "Vaspitanje i obrazovanje pripadnika nacionalnih manjina predškolskog uzrasta ostvaruje na njihovom jeziku ili dvojezično, a s ciljem obezbjeđenja dostupnosti jezika, književnosti, istorije i kulture nacionalne manjine kojoj dijete pripada putem cjelovitog razvoja u skladu sa sposobnostima, potencijalima, posebnostima, potrebama i interesovanjima predškolskog djeteta", te da se "Dvojezično ostvarivanje programa realizuje ako se za to opredijeli najmanje 50% roditelja, odnosno staratelja djece uključene u vaspitnu grupu u ustanovi". Još uvijek nije organizovan vaspitno-obrazovni rad na jezicima nacionalnih manjina – mali broj djece, ali kroz prigodne aktivnosti koje nisu rijetke u predškolskim ustanovama djeca pripadnici nacionalnih manjina imaju priliku da pokažu i djelić svoje kulture, kroz neke zajedničke aktivnosti i priredbe. Djeca ovog uzrasta jezik uče u krugu porodice ili u udruženjima (slovenački, italijanski, ukrajinski, njemački ...) Zakon o osnovnom vaspitanju i obrazovanju ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 44/17 i 31/18) propisuje da će se "jezik i kultura nacionalnih manjina u Republici poštovati i koristiti u školi u najvećoj mogućoj mjeri, a u skladu sa Okvirnom konvencijom o zaštiti prava nacionalnih manjina i zakonom kojim se propisuje zaštita prava pripadnika nacionalnih manjina". Jezik i kultura nacionalnih manjina izučavaju se u okviru fakultativne nastave. Usvojen je Pravilnik o vaspitanju i obrazovanju djece pripadnika nacionalnih manjina (89/04). U osnovnim školama Republike Srpske se izučavaju dva jezika nacionalnih manjina – ukrajinski i italijanski. Italijanski jezik se izučava u opštini Prnjavor, u Osnovnoj školi Šibovska – Štivor, bez prekida od 1968. godine. Inače, prva osnovna škola u kojoj se uči italijanski jezik je otvorena

1902. godine u Šibovskoj. Urađen je Nastavni plan i program za ukrajinski jezik i u primjeni je od školske 2013/2014. Cilj nastave ovog predmeta je da učenici ovladaju standardnim govornim i pisanim ukrajinskim jezikom do nivoa koji će im omogućiti da se u govoru i pisanju služe tim jezikom, kao i da se upoznaju sa tekovinama ukrajinske kulture. Ukrajinski jezik se izučava kao fakultativna nastava, dva časa sedmično, u pet osnovnih škola u Republici Srpskoj – OŠ "Ćirilo i Metodije" Trnopolje - Prijedor, "Branko Ćopić" Prnjavor, "Nikola Tesla" Prnjavor, "Meša Selimović" Naseobina Lišnja – Prnjavor, "Miloš Crnjanski" Potočani – Prnjavor. Nabavku učila i knjiga za izvođenje ove nastave pomažu ambasade, udruženja i pojedinci, nabavku finansiraju roditelji. Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj 41/18) propisuje da će se "jezik i kultura nacionalnih manjina u Republici poštovati i koristiti u školi u najvećoj mogućoj mjeri, a u skladu sa Okvirnom konvencijom o zaštiti prava nacionalnih manjina i zakonom kojim se propisuje zaštita prava pripadnika nacionalnih manjina." Jezik i kultura nacionalnih manjina izučavaju se u okviru fakultativne nastave. Jezici nekih nacionalnih manjina u Republici Srpskoj se izučavaju kao prvi ili drugi strani jezik – ruski, njemački i italijanski. U osnovnim školama u Republici Srpskoj se uče po dva strana jezika – engleski jezik kao prvi strani jezik se izučava od trećeg razreda osnovne škole sa dva časa sedmično. Kao drugi strani jezik sa dva časa sedmično od šestog razreda izučavaju se njemački ili francuski ili italijanski ili ruski. Na fakultetima Republike Srpske su manjinski jezici zastupljeni kroz određene studijske programe ili grupe. Na Filološkom fakultetu u Banjoj Luci izučavaju se italijanski, ruski i njemački jezik, a na Filozofskom fakultetu u Istočnom Sarajevu ruski i njemački jezik.

25. Odjel za obrazovanje - Vlada Brčko distrikta BiH - Zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju u Brčko distriktu BiH član 3. kaže da „predškolski odgoj i obrazovanje zasniva se na opće prihvaćenim vrijednostima demokratskog društva i specifičnostima nacionalne, povijesne, kulturne i vjerske tradicije naroda i nacionalnih manjina koji žive u Distriktu“. Trenutno se u vrtićima Brčko distrikta BiH podučava na tri službena jezika BiH (hrvatski jezik, bosanski jezik i srpski jezik). U predškolskim ustanovama se ne podučava na manjinskim jezicima, a nije bilo zahtjeva od strane korisnika da odgoj i obrazovanje u predškolskoj ustanovi odvija na nekom manjinskom jeziku. Zakonom o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama Brčko distrikta BiH u članu 13. stoji: „bosanski, hrvatski i srpski jezik, te latinično i ćirilično pismo u ravopravnoj su upotrebi u nastavi i vannastavnim aktivnostima u osnovnim i srednjim školama Distrikta. Roditelj/staratelj može da bira jezik i pismo na kojem učenik započinje osnovno obrazovanje,“ a u članku 14 stoji:“ Obrazovanje učenika pripadnika nacionalnih manjina ostvaruje se u skladu s odredbama ovog zakona i Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina.“ U osnovnim školama podučavaju se bosanski, hrvatski i srpski jezik. Nemamo škole u kojima se podučavaju manjinski jezici, niti raspoložive udžbenike za podučavanje manjinskih jezika. Do sada nije bila organizovana obuka za nastavnike za manjinske jezike. Učenici i roditelji znaju za zakonsku odredbu koja je gore navedena. Za srednjoškolsko obrazovanje i tehničko i stručno obrazovanje isto se odnosi kao i za osnovno obrazovanje. U Brčko Distriktu se do sada nisu organizovali, niti su omogućeni studijski programi na jezicima manjina. Takva inicijativa nije pokretana od strane Univerziteta niti od manjinskih Udruženja. Do sada nije vršeno informisanje od strane Univerziteta. Jezici manjina nisu predmet kontinuiranog obrazovanja odraslih, niti je bilo zahtjeva za istim.

26. Županija Zapadnohercegovačka - Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj školi („Narodne novine Županije Zapadnohercegovačke“, broj: 20/17), člankom 10. propisana je nastava za nacionalne manjine. Zakon o odgoju i obrazovanju u srednjoj školi („Narodne novine Županije Zapadno-hercegovačke“, broj: 20/17), člankom 12. propisana je nastava za

nacionalne manjine. Zakon o visokom obrazovanju članom 96. propisano je (Sadržaj Statuta visokoškolske osiguravaju slobodu studenata da, u skladu sa zakonom, ispituju i testiraju primljena znanja i nude nove ideje i kontroverzna i nepopularna mišljenja, a da se time ne izlažu opasnosti od gubitka svog statusa ili bilo koje druge privilegije koju eventualno u visokoškolskoj ustanovi uživaju; osiguravaju, u skladu sa zakonom, slobodu govora, organiziranja i okupljanja studenata; štite studente od diskriminacije prema bilo kojem osnovu kao što je spol, rasa, bračni status, boja kože, izgled, vjera, jezik, političko ili drugo mišljenje, nacionalno, etničko ili socijalno podrijetlo, povezanost s nekom nacionalnom zajednicom, imovina, rođenje ili bilo koji drugi status; pružaju pravične i nepristrane mehanizme rješavanja disciplinskih pitanja koja se tiču studenata.”

27. Zeničko-dobojski kanton – Prema informacijama u predškolskim ustanovama, osnovnim školama, srednjim školama i visoko obrazovnim ustanovama na području Zeničko-dobojskog kantona ne podučavaju se manjinski jezici. Djeci romske nacionalne manjine predškolskog uzrasta obezbjeđeno je besplatno pohađanje predškolskog odgoja. Jezik koji se koristi u nastavi predškolskog odgoja je bosanski, hrvatski i srpski. Određeni broj sati sedmično sa djecom provodi Rom medijator koji pomaže djeci pri inkluziji djece u obrazovni sistem, pri čemu vrlo često koristi romski jezik u interakciji sa djecom, ali mimo plana i programa obrazovanja. U predškolskom obrazovanju i osnovnim školama manjinski jezici se ne podučavaju. U osnovnim i srednjim školama sa područja općine Zavidovići, koje pohađaju djeca romske nacionalne manjine ne izučava se romski jezik u okviru školskog plana i programa. Jedina aktivnost u kojoj se djelimično koristi romski jezik jesu časovi neformalnog obrazovanja sa Romom medijatorom koji je po projektu angažovan u osnovnim školama na 12 časova sedmično. Navedeni časovi se koriste kako bi se romska djeca lakše uključila u sistem obrazovanja koji se izvodi na bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku. Što se tiče tehničkog i stručno obrazovanje, kao univerzitetskog i visokog obrazovanje nema nastave na jezicima nacionalnih manjina.

28. Tuzlanski kanton - Prema raspoloživim informacijama u predškolskim ustanovama, osnovnim školama, srednjim školama i visoko obrazovnim ustanovama na području Tuzlanskog kantona ne proučavaju se manjinski jezici. Djeci romske nacionalne manjine predškolskog uzrasta obezbjeđeno je besplatno pohađanje predškolskog odgoja. Jezik koji se koristi u nastavi predškolskog odgoja je bosanski, hrvatski i srpski. Određeni broj sati sedmično sa djecom provodi Rom medijator koji pomaže djeci pri inkluziji djece u obrazovni sistem, pri čemu vrlo često koristi romski jezik u interakciji sa djecom, ali mimo plana i programa obrazovanja. U osnovnim i srednjim školama sa područja kantona, koje pohađaju djeca romske nacionalne manjine ne izučava se romski jezik u okviru školskog plana i programa. Osnovno obrazovanje, srednjoškolsko, tehničko i stručno obrazovanje prema Zakonu o osnovnom obrazovanju, jezik i kultura nacionalnih manjina na području Kantona poštivat će se u najvećoj mjeri u kojoj je to izvodljivo, i u skladu s Okvirnom konvencijom o zaštiti prava nacionalnih manjina. Ministarstvo će ustanoviti nastavni plan i okvirni program koji će odgovarati potrebama date nacionalne manjine, a koji uključuje jezik, književnost, historiju i kulturu te manjine, kao dodatnu nastavu. Kada u osnovnoj školi ima značajniji broj učenika pripadnika jedne nacionalne manjine, koji žele pohađati nastavu iz svog maternjeg jezika, za njih se u školi organizira i nastava maternjeg jezika u skladu sa zakonom. Nastavnik koji izvodi nastavu iz maternjeg jezika učenika pripadnika nacionalne manjine, treba da ima odgovarajuće znanje datog jezika kojim se osigurava da ga može predavati uz odgovarajući standard. U osnovnoj školi u kojoj se obrazuju učenici samo jedne nacionalne manjine, cjelokupna nastava će se izvodi na jeziku te nacionalne manjine, uz obavezno savladavanje nastave jednog od jezika.

29. Vijeće nacionalnih manjina BiH- U sredinama gdje je značajna koncentracija pripadnika jedne nacionalne manjine (kao naprimjer Opština Prnjavor) realizuje se nastava na jeziku manjina kao „izborna“ u osnovnim školama. Nema nastave na manjinskim jezicima u predškolskom obrazovanju, u srednjim školama, niti na univerzitetima. Jezici (italijanski i ukrajinski) se izučavaju isključivo u osnovnim školama i učenici dobivaju ocjene iz predmeta jezika. Ukrajinski jezik je prisutan u tri škole, a nastavu drže kvalifikovani nastavnici. Na univerzitetima u Bosni i Hercegovini se izučavaju neki od jezika kojima govore pripadnici nacionalnih manjina. Na Filozofskom fakultetu u Sarajevu i Filozofskom fakultetu u Banja Luci postoje lektorati češkog jezika, kako na I, tako i na II stepenu studija, te postoji zainteresiranost za uvođenje katedre i za III stepen. U realizaciji mjere 'Obrazovanje prisutna je poteškoća obezbjeđenja sredstava za nastavno osoblje, prevoz učenika i udžbenike. Pitanja nisu sistemski riješena i permanentno je prisutna opasnost od zatvaranja nastave na nekom od jezika manjina. U Doboju, je u toku aktivnost oko uvođenja romskog jezika u dvije osnovne škole, a u okviru udruženja Crnogoraca „Njegoš“ Doboju se izučava i gaji crnogorski jezik. Također, organizuju se tečajevi mađarskog jezika u organizaciji pojedinih udruženja nacionalnih manjina. Vijeće nacionalnih manjina BiH snažno podržava sve aktivnosti koje se poduzimaju u izučavanju i njegovanju romskog jezika, obzirom da Romi, kao najbrojnija i najugroženija manjinska zajednica, imaju i najveću potrebu za unaprijeđenjem svih oblika učenja i njegovanja jezika.

30. Savjet nacionalnih manjina Republike Srpske - Upotreba jezika nacionalnih manjina u Republici Srpskoj u većini slučajeva se odnosi na onu upotrebu koja podrazumijeva komunikaciju između samih pripadnika nacionalnih manjina, njegovo učenje kroz različite aktivnosti u udruženjima, te ono učenje koje obuhvata redovno i obavezno obrazovanje. Udruženja i pripadnici nacionalnih manjina baštine 14 različitih jezika nacionalnih manjina. Češki, italijanski, mađarski, poljski, slovački, ukrajinski, rusinski, njemački, ruski, hebrejski (ladino), romski, makedonski, slovenački i crnogorski jezik. Učenje i upotreba jezika nacionalnih manjina u Republici Srpskoj obuhvata sve starosne strukture, shodno mješovitim starosnim sastavima članova udruženja. U izvještajnom periodu SNMRS je informisan o različitim oblicima organizovanja ovih aktivnosti. Osnovnoškolsko obrazovanje - U osnovnim školama u Republici Srpskoj još uvijek se izučavaju samo dva jezika nacionalnih manjina - ukrajinski i italijanski na području opštine Prnjavor (Šibovska, Lišnja, Prnjavor) i grada Prijedor (Trnopolje). Učila i knjige za izvođenje ove nastave nabavljaju se uz pomoć ambasada, udruženja i pojedinaca. Udruženja nacionalnih manjina u ovom izvještajnom periodu poduzimala su različite aktivnosti po pitanju izučavanja i učenja jezika nacionalnih manjina. Fakultativno se izučavaju slovenački, italijanski, mađarski, češki i romski jezik. Aktivnosti koje se sprovode nisu isključivo ograničene na pripadnike nacionalnih manjina. Istima prisustvuju i svi drugi zainteresovani građani. Primjeri pozitivne prakse Takmičenje osnovnih škola o poznavanju nacionalnih manjina u BiH – „Upoznajmo se!“ - Postoje i određeni primjeri pozitivne prakse a koji se odnose na zastupljenost sadržaja o nacionalnim manjinama u osnovnoškolskom obrazovnom sistemu u pojedinim lokalnim zajednicama, a što nije slučaj ustaljene prakse. „Regionalno takmičenje osnovnih škola o poznavanju nacionalnih manjina u BiH – Upoznajmo se!“ je projekat istoimenog naziva, u koji se Savez nacionalnih manjina Republike Srpske intenzivno uključio još 2015. godine a u svrhu promocije i podrške jedinstvenoj i najboljoj praksi u obrazovanju u Republici Srpskoj, a koja uključuje 18 osnovnih škola sa područja regije Semberija tj. gradova Bijeljine, Lopara i Ugljevika – njihove učenike i nastavnike, koji kroz školske i sekcijske aktivnosti uče o kulturi, običajima i nasljeđu nacionalnih manjina u Republici Srpskoj. O značaju samog projekta govori činjenica da svake godine, u ovom takmičenju učestvuje preko 100 učenika, nastavnika i direktora

navedenih škola, a ujedno se promoviše rad učenika i trud da na drugačiji način predstave bogatstvo 17 prisutnih nacionalnih manjina u BiH. Sa ciljem da se promoviše učenje o nacionalnim manjinama u osnovnim školama, u aprilu 2010. godine 18 direktora osnovnih škola sa područja grada Bijeljina i opština Ugljevik i Lopare u saradnji sa Misijom OSCE u BiH (kroz tadašnji školsko takmičenje - projekat „Kaleidoskop: Upoznajmo se! Nacionalne manjine u BiH“) odlučili su da organizuju interna školska takmičenja/kvizove sa učenicima osmih razreda, uz upotrebu priručnika o nac. manjinama. Ova ideja je ubrzo nadograđena dogovorom da se organizuje regionalno takmičenje na kojem bi učenici predstavili svoju školu kroz jednu nacionalnu manjinu, nakon čega bi se održao kviz o poznavanju tradicije i kulture nacionalnih manjina. Na osnovu pozitivnog iskustva i uspješnog događaja, svi direktori osnovnih škola iz Bijeljine, Ugljevika i Lopara, kao i zvanični predstavnici opština odlučili su da podrže ove aktivnosti i da se Regionalno takmičenje održava na godišnjem nivou. Na ovaj način željelo se osigurati da učenici na zanimljiv i kreativan način steknu osnovna znanja o nacionalnim manjinama u BiH, kako bi se eventualne predrasude i stereotipi prevazišli znanjem i razumijevanjem. Ovo jedinstveno takmičenje organizuje se u saradnji sa navedenim školama, Misijom OSCE u BiH, a od 2015. godine i sa Savezom nacionalnih manjina Republike Srpske predstavlja jedinstveni događaj koji promoviše učenje o 17 nacionalnih manjina u osnovnim školama. Kako bi se osigurala održivost projekta, većinu troškova organizacije ovog događaja finansiraju 3 lokalne zajednice, te je u vezi sa tim i 2012. godine potpisan dokument Protokol o saradnji u promovisanju kultura nacionalnih manjina. Do sada (2019. godina) održano je ukupno devet takmičenja. Takmičenje osnovnih škola se realizuje prema sljedećem principu: 1. Formiranje takmičarskih timova po školama – po 5 učenika 8. razreda; 2. Odabir takmičarske teme žrijebanjem; 3. Priprema teme i prikupljanje edukativnih materijala; 4. Priprema jednog panoa koji opisuje jednu nacionalnu manjinu u BiH; 5. Priprema scenskog predstavljanja u trajanju po 10 minuta za svaku školu (predstava, igrokazi, pjesma i igra...); 6. Kviz znanja Na dan održavanja samog takmičenja, predstavnici škola izlažu ranije izrađene panoe i uređuju tematski pripremljen štand (sto) na kojem se nalaze rekviziti te jedan nacionalni specijalitet koji predstavlja jednu nacionalnu manjinu. Nakon završetka drugog dijela predstavljanja, odabrani školski timovi pristupaju Kvizu znanja, prilikom kojeg izvlače pojedinačno po tri kartice sa pitanjima prema kojima su se pripremali za kviz. Sva pitanja i odgovori sadržani su u priručniku „Upoznajmo se! – Priručnik za učenike o kulturi, baštini i tradiciji nacionalnih manjina u BiH“ autor Leonard Valenta, izdavač Misija OSCE-a u BiH u saradnji sa Visokim komesarijatom OSCE-a za nacionalne manjine, Sarajevo 2009. Realizacija takmičenja prati jasno propisane „Propozicije za regionalno takmičenje o poznavanju nacionalnih manjina“. Svaka etapa jednodnevnog takmičenja se boduje posebno. Nakon bodovanja i rangiranja škola koje obavlja stručna komisija, najbolje rangirane 3 škole dobijaju simbolična priznanja i zahvalnice. Učešćem 2015. godine u organizaciji 6. takmičenja stvorili su se uslovi da se na još bolji način organizuje ovaj događaj, i sa uključivanjem udruženja nacionalnih manjina i samog Saveza. Nakon održanog prvog takmičenja sa aktivnim učešćem Saveza, učenici i njihovi nastavnici su pokazali veliko interesovanje za ovaj program, a saradnja sa Savezom je uveliko olakšala dostupnost edukativnih materijala i svih neophodnih informacija koje su potrebne za pripremu ovog događaja. Povučeni ovim jedinstvenim primjerom pozitivne prakse u Semberiji i na inicijativu Saveza nacionalnih manjina Republike Srpske, a prema objavljenom Javnom pozivu za podnošenje prijedloga projekata u sklopu zajedničkog programa Evropske unije i Vijeća Evrope i projekta „Horizontal Facility – Zajednički projekat EU/VE „Jačanje zaštite nacionalnih manjina u BiH“, u 2018. godini Opština Prnjavor i Grad Prijedor (pojedinačno) i u saradnji sa Savezom i 21 osnovnom školom iz ovih lokalnih zajednica aplicirali su istoimene projekte kako bi inicirali realizacije ovih opštinskih školskih takmičenja u svojim lokalnim zajednicama. Nakon održanih inicijalnih sastanaka sa partnerima ovog projekta, isti

su iskazali veliko interesovanje da se uvede jedna dodatna aktivnost koja se odnosi na učenike i nastavnike, a takođe da se kroz zastupanje edukativnih sadržaja o pripadnicima nacionalnih manjina radi na promociji kulture, jezika i običaja nacionalnih manjina. Ranije ostvarena dobra saradnja sa svim udruženjima nacionalnih manjina koja rade u Prnjavoru i Prijedoru, a takođe i sa Savezom nacionalnih manjina Republike Srpske doprinijet će boljoj realizaciji samog projekta, te će uveliko olakšati dostupnost edukativnih materijala, rekvizita i svih neophodnih informacija koje su potrebne za pripremu ovog događaja. Zbog ozbiljnosti pripreme samog takmičenja, u realizaciju navedenih projekata uključeni su i Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske i Pedagoški zavod Republike Srpske, a SNMRS je inicirao i potpisivanje "Memorandum o saradnji u oblasti promocije, podrške i učenja o nacionalnim manjinama u osnovnim školama" između Grada Prijedora, Saveza nacionalnih manjina Republike Srpske i 12 osnovnih škola sa područja Grada kao i "Memorandum o saradnji u oblasti promocije, podrške i učenja o nacionalnim manjinama u osnovnim školama" između Saveza nacionalnih manjina Republike Srpske, Opštine Prnjavor i 9 osnovnih škola. Trenutno, u Republici Srpskoj 39 osnovnih škola iz Prijedora, Prnjavora, Bijeljine, Lopara i Ugljevika radi na pripremi ovog takmičenja. Škole učesnice takmičenja: GRAD PRIJEDOR - OŠ „Branko Radičević“ Petrovo; OŠ „Branko Ćopić“ Prijedor; 3.OŠ „Vuk Karadžić“ Omarska; OŠ „Desanka Maksimović“ Prijedor; OŠ „Dositej Obradović“ Prijedor; OŠ „Jovan Dučić“ Lamovita; OŠ „Jovan Cvijić“ Brežičani; OŠ „Kozarac“ Kozarac; OŠ „Mladen Stojanović“ Ljubija; OŠ „Petar Kočić“ Prijedor; OŠ „Petar Petrović Njegoš“ Busnovi; OŠ „Ćirilo i Metodije“ Trnopolje; Opština Prnjavor - OŠ „Branko Ćopić“ Prnjavor; OŠ „Vuk Karadžić“ Donji Vijačani, OŠ „Ivo Andrić“ Kulaši; OŠ „Meša Selimović“ Naseobina Lišnja; OŠ „Miloš Crnjanski“ Potočani; OŠ „Nikola Tesla“ Prnjavor; OŠ „Petar Kočić“ Šibovska; OŠ „Sveti Sava“ Gornji Smrtići, MŠ „Konstantin Babić“ Prnjavor; Grad Bijeljina - OŠ „Vuk Karadžić“ Bijeljina; OŠ „Dvorovi“ Dvorovi; OŠ „Dositej Obradović“ Suvo Polje; OŠ „Jovan Dučić“ Bijeljina; OŠ „Knez Ivo od Semberije“ Bijeljina; OŠ „Meša Selimović“ Janja; OŠ „Petar Kočić“ Brodac; OŠ „Petar Petrović Njegoš“ Velika Obarska, OŠ „Sveti Sava“ Crnjelovo; OŠ „Sveti Sava“ Bijeljina; OŠ „Stevan Nemanja“ Gornji Dragaljevac; OŠ „Ćirilo i Metodije“ Glavičice; Opština Ugljevik - OŠ „Aleksa Šantić“ Ugljevik; OŠ „Vuk Karadžić“ Zabrdje; OŠ „Filip Višnjić“ Donja Trnova; Opština Lopare - OŠ „Veljko Čubrilović“ Priboj; OŠ „Dositej Obradović“ Koraj; OŠ „Sveti Sava“ Lopare.

31. Institucija ombudsmena/ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine - U sektoru obrazovanja unazad par godina evidentiran je rast broja tribina i publikacija posvećenih nacionalnim manjinama (ko što je niz tribina posvećenih Romima koji su ubijeni u holokaustu ili tribina posvećenih Danteu Aligheriju u segmentu talijanskog jezika), ali se navedene aktivnosti oslanjaju na nevladin sektor ili odsjke za kulturu i saradnju matičnih zemalja. Prisutan je sve veći broj učenika koji uče turski jezik (želimo naglasiti da se ne radi prvenstveno o pripadnicima same te manjine), ali te aktivnosti se oslanjaju gotovo u potpunosti na Institut Yunus Emre. Nameće se pitanje održivosti takvih programa ukoliko ne bude uspostavljeno stabilno finansiranje.

4.2 Član 9. - Pravosudni organi

32. Kada je u pitanju strukturirana politika u Bosne i Hercegovine koja se odnosi na regionalne ili manjinske jezike, BiH nema posebni politika koje se odnose na ove jezike. Od novih dokumenata koji regulišu ovu oblast u BiH je u septembru 2017. godine donesen Okvirni Akcioni plan za obrazovne potrebe Roma/Romkinja u BiH za period 2018.-2022. godina. Takođe, u Akcionom planu za rješavanje problema Roma u oblastima zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja i zdravstvene zaštite u BiH za period 2017.- 2020. indirektno se

reguliše pravo romske nacionalne manjine na ostvarivanju ovih prava mogu koristiti svoja tradicionalna imena, nazive naselja, kao i upotrebu maternjeg jezika prilikom komunikacije sa nadležnim institucijama i organima javne uprave. U nastavku izvještavanja realizacije preporuke 1 detaljno su data izjašnjenja nadležnih ministarstava sa različitih nivoa vlasti, kao i drugih subjekata koje aktivno sudjeluju u realizaciji prava na korištenje jezika nacionalnih manjina. Ovdje ističemo jedino činjenicu da BiH ima dosta širok i uređen pravni okvir, koji omogućava svim nacionalnim manjinama pravo na upotrebu maternjeg jezika u obrazovnom sistemu, kod javnih emitera, printanih medija, kao i u ostvarivanju prava kod nadležnih institucija javne uprave, pravosudnih organa i drugih tijela. Pored toga, važna aktivnost u primjeni Zakona o zaštiti nacionalnih manjina u BiH je provedena kroz projekata EU i Vijeća Evrope Horizontal Facility za zemlje Zapadnog Balkana i Tuske – Zaštita prava nacionalnih manjina⁴, kada je u septembru 2017. godine urađeno mišljenje na Zakona o zaštiti nacionalnih manjina u BiH autora prof. dr. Rainer Hofmann iz odjeljenja za javno pravo, međunarodne i evropska prava Goethe Univerziteta Frankfurt na Majni, u kojem je globalno konstantovano da je predmetni zakon dobar i da je utemeljen na stavovima iz Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina i da je potrebno izvršiti manje korekcije uključujući i preporuku:

„16. Član 2 (izmijenjen i dopunjen 2005. godine) glasi:

"(1) Zaštita nacionalnih manjina i prava i slobode tih manjina sastavni su dio međunarodne zaštite ljudskih prava i sloboda.

(2) Okvirna konvencija Vijeća Evrope za zaštitu nacionalnih manjina će se neposredno primjenjivati i biti sastavni dio pravnog sistema u BiH i entitetima u BiH."

17. Stav (1) je preuzet gotovo doslovno iz člana 1 OKNM-a i ne zahtijeva nikakav poseban komentar.⁵ Stav (2) snažno naglašava domaći značaj odredbi OKNM-a, budući da je isti direktno – ili, nakon izmjena i dopuna od 5. oktobra 2005. godine, "neposredno" (što, prema mom shvatanju, ne mijenja pravni učinak OKNM-a u pravnom poretku BiH) primjenjiv u BiH i čini sastavni dio pravnog sistema BiH i entiteta. Ovo je prilično jedinstvena situacija u OKNM državama članicama i itekako je dobrodošla.

18. Evropska povelja o regionalnim ili jezicima manjina za BiH je stupila na snagu 1. januara 2011. godine. Zbog toga bi bh. zakonodavac mogao razmotriti izmjenu člana 2, na način koji uključuje upućivanje na ovaj sporazum, bez obzira na njegov karakter instrumenta zaštite jezika, a ne prava njihovih govornika“.

33. U prethodnom izvještajnom periodu u BiH su se primjenjivale različite fleksibilne mjere u primjeni odredaba Povelje. U tom smislu na nivou BiH su dodjeljivana grant sredstva udruženjima nacionalnih manjina za oblasti afirmisanja svoje kulture, tradicije, običaja i jezika. Isto tako i niži nivoi vlasti su kroz dodjelu finansijskih sredstava za realizaciju različitih projekata u obrazovnom sistemu, kao i projekata namijenjenim nacionalnim manjinama za projekte iz ove oblasti. Tabelarni pregledi sa konkretnim nazivima, sa finansijskim pokazateljima, kao i vrstom podrške su dati u prilogu na kraju Izvještaja.

34. Ovdje ističemo na potrebu, shodno mišljenju prof. dr. Rainer Hofmanna na pitanja koja nisu u skladu sa primjenjivim evropskim standardima, posebno na pretjerano visoke pragove, koji bi trebali biti ukinuti. Međutim, uzimajući u obzir trenutnu demografsku situaciju u BiH, nacionalne manjine čine toliko mali procenat ukupne populacije da čak i nizak prag od 20% ili 10% domaćeg stanovništva ne bi omogućio nacionalnim manjinama, uz nekoliko mogućih izuzetaka, da uživaju svoja prava u oblasti upotrebe jezika ili obrazovanja. Shodno ovom mišljenju, BiH će u narednom periodu ukoliko uđe u proces izrade novog ili izmjena i dopuna

⁴ Mišljenje na Zakon o pravima nacionalnih manjina u BiH, prof. dr. Rainer Hofmann, urađenog staran 4.

postojećeg Zakona o nacionalnim manjinama u BiH, razmotriti mogućnost izmjene već zakonom postavljenih pragova. U nastavku teksta su dati stavovi nadležnih institucija u BiH.

35. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH - Oblast koja reguliše zaštitu prava nacionalnih manjina u BiH temeljno je regulisana Zakonom o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina BiH (donesenog 2003. godine). Za romsku populaciju usvojena je i Strategija BiH za rješavanje problema Roma. Važno je istaći da je u 2015. godini sačinjen i prijedlog Strateške platforme za rješavanje problema nacionalnih manjina BiH, koja je usaglašena na nivou radnih grupa i dobila pozitivno mišljenje od Vlade Federacije BiH i Brčko distrikta BiH. Republika Srpska nije dostavila svoj stav o ovom dokumentu, tako da isti nije ni usvojen od strane vlasti BiH. Svi postojeći dokumenti u svojim odredbama sadrže i regulativu za upotrebu regionalnih ili manjinskih jezika. Promocija učenja romskog jezika u školama i nevladinim organizacijama je obuhvaćena Okvirnim akcioni planom o obrazovnim potrebama Roma/Romkinja u BiH za period od 2018. do 2022. godine.

36. Ministarstvo pravde BiH - U kaznenom postupku stranke, svjedoci i ostali učesnici imaju pravo služiti se maternjim jezikom, bez obzira da li je taj jezik i službeni jezik na kome se vodi kazneni postupak i ako osoba ne razumije službeni jezik na kome se vodi kazneni postupak osiguraće mu se usmeno prevođenje onoga što on ili drugi iznose, kao i prevod isprava i drugog pisanog dokaznog materijala, kako bi potpuno bili upoznati sa rezultatima poduzetih procesnih radnji (čl. 8 ZKP BiH). Osim ove odredbe, Zakon o kaznenom postupku BiH izričito propisuje da se osoba lišena slobode mora na maternjem jeziku obavjestiti odnosno upoznati sa procesnim garancijama i pravima koja joj pripadaju (čl. 5. ZKP BiH). Isti Zakon izričito propisuje da se osobi koja je lišena slobode ili se nalazi u pritvoru, na izdržavanju kazne ili na obaveznom psihijatrijskom liječenju, odnosno obaveznom liječenju o ovisnosti, pozivi, odluke i druga pismena dostavljaju prevedeni na maternji jezik (čl. 9. ZKP BiH). U parničnom postupku pred Sudom Bosne BiH, a u skladu sa članom 11. Zakona o parničnom postupku pred Sudom BiH, postupak se vodi na jednom od službenih jezika u BiH, a u upravnim sporovima pred Sudom BiH, u skladu sa odredbama Zakona o upravnim sporovima BiH, na ovu problematiku primjenjuju se odgovarajuće odredbe Zakona o parničnom postupku pred Sudom BiH, što znači da se postupak vodi na jednom od službenih jezika BiH. U pogledu osporavanja valjanosti pravnih isprava u zemlji, ukoliko su one sačinjene na regionalnom ili manjinskom jeziku i drugih obveza iz stavka 2. članka 9. Povelje, odgovor je sadržan u prethodnim odgovorima vezanim za zakonska rješenja o upotrebi jezika pred pravosudnim tijelima.

37. Ustavni sud Bosne i Hercegovine- Za izvještajni period 2015-2018 godina, Ustavni sud nije imao praksu koja se odnosila na pitanje manjinskih jezika.

38. Federalno ministarstvo pravde - Što se tiče člana 9. Povelje koji se odnosi na sudske vlasti iste u svojim postupcima primjenjuju odredbe Zakona o krivičnom postupku („Službene novine FBiH“, broj: 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09, 12/10, 8/13 i 59/14), Zakon o parničnom postupku („Službene novine FBiH“, broj: 53/03, 73/05, 19/06 i 98/15), te odredbe drugih procesnih zakona koji u suštini imaju ista pravna rješenja kao i ova dva osnovna procesna zakona (ZKP i ZPP). Zakon o krivičnom postupku FBiH (u daljem tekstu: ZKP) u članu 8. određuje da je u krivičnom postupku u ravnopravnoj upotrebi bosanski jezik, hrvatski jezik i srpski jezik, a službena pisma su latinica i ćirilica, a u članu 5. reguliše pravo osobe lišene slobode na način da - lice lišeno slobode mora se na maternjem jeziku ili jeziku koji razumije odmah obavjestiti o razlozima lišavanja slobode i istovremeno prije prvog ispitivanja poučiti da nije dužno da da izjavu, niti odgovarati na postavljena

pitanja, da ima pravo uzeti branioca kog može sama da izabere, kao i o tome da ima pravo da njena porodica, konzularni službenik strane države čiji je državljanin ili drugo lice koje ono odredi budu obaviješteni o njegovom lišavanju slobode. Nadalje, stavovima 2) i 4) člana 9. ZKP-a je određeno da stranke, svjedoci i ostali učesnici u postupku imaju pravo da se služe maternjim jezikom ili jezikom koji razumiju, te da ukoliko lice ne razumije jedan od službenih jezika BiH, odnosno Federacije, osiguraće se usmeno prevođenje onoga što ona odnosno drugi iznose, kao i dokument i drugi pisani dokazni materijal, te da će to prevođenje obaviti sudski tumač. Dakle, stranke, svjedoci i svi ostali učesnici u postupku imaju pravo da se služe maternjim jezikom ili jezikom koji razumiju. Na isti način je regulisano i dostavljanje pismena, pa je tako članom 10. stav 3) propisano da licu koje je lišeno slobode ili se nalazi u pritvoru, na izdržavanju kazne ili na obaveznom psihijatrijskom liječenju, odnosno obaveznom liječenju od ovisnosti dostaviće se i prevod pismena na maternjem jeziku ili jeziku koji razumije. Pitanja vezana za parnični postupak pred sudovima u Federaciji BiH su regulisana odredbama Zakona o parničnom postupku FBiH (u daljem tekstu: ZPP), pa tako član 6. istog propisuje ravnopravnu upotrebu bosanskog jezika, hrvatskog jezika i srpskog jezika, a kao službena pisma su određena latinica i ćirilica. Poglavlje XIII je posvećeno jeziku u postupku, a odredbe člana 315. se bave situacijom kada stranke i umještači ne poznaju nijedan od jezika iz člana 6. ZPP-a na način da stranke i umještači koji ne poznaju nijedan od jezika iz člana 6. ovog zakona osigurati će o svom trošku usmeno i pismeno prevođenje procesnih radnji koje poduzimaju, kao i druga usmena i pismena prevođenja za svoje potrebe, kao i da su stranke i umještači dužni su osigurati i prevođenje koje se odnosi na izvođenje dokaza koje su predložili i da prevođenje obavljaju tumači. Federalno ministarstvo pravde u okviru svojih nadležnosti vodi i stalno ažurira Listu sudskih tumača za strane jezike i ista je dostupna na web stranici ministarstva na linku: <http://www.fmp.gov.ba/bs/lista-stalnih-sudskih-tumaca-u-federaciji-bih.html>. Nadalje, član 246. stav.1. tačka 11) ZUP-a propisuje, kao jedan od razloga za obnovu postupka, a koji je vanredni pravni lijek, da će se postupak obnoviti ako osobi koja je sudjelovala u postupku nije bila data mogućnost da se pod uslovima iz člana 16. ovog zakona služi svojim jezikom.

39. Ministarstvo pravde Republike Srpske - Odredbom člana 5. Zakona o krivičnom postupku („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 53/12, 91/17 i 66/18) regulisana su prava lica lišenog slobode, te je propisano da lice koje je lišeno slobode mora na maternjem jeziku ili jeziku koji razumije odmah biti obaviješteno o razlozima lišenja slobode i istovremeno prije prvog ispitivanja poučeno da nije dužno da daje iskaz, niti da odgovara na postavljena pitanja, da ima pravo da uzme branioca koga može sam poslije birati, kao i o tome da ima pravo da njegova porodica, konzularni službenik strane države čiji je državljanin ili drugo lice koje on odredi budu obaviješteni o njegovom lišenju slobode. Članom 8. navedenog zakona regulisana je upotreba jezika i pisma u krivičnom postupku. U krivičnom postupku u ravnopravnoj su upotrebi službeni jezici Republike Srpske - jezik srpskog naroda, jezik bošnjačkog naroda i jezik hrvatskog naroda. Službena pisma su ćirilica i latinica. Stranke, svjedoci i ostali učesnici u postupku imaju pravo da se služe maternjim jezikom ili jezikom koji razumiju. Ako lice ne razumije jedan od službenih jezika Republike Srpske, obezbijediće se usmeno prevođenje onoga što to lice, odnosno drugi iznose, kao i isprava i drugog pisanog dokaznog materijala. O ovim pravima navedena lica se poučavaju prije prvog ispitivanja, koja se tih prava mogu odreći, ako znaju jezik na kome se vodi postupak. Prevođenje obavlja sudski prevodilac. Članom 9. navedenog zakona, propisano je da pozive, odluke i druga pismena upućuje sud i drugi organi koji učestvuju u postupku na službenim jezicima iz člana 8. stav 1. ovog zakona. Podnesci se dostavljaju sudu i drugim organima koji učestvuju u postupku na službenim jezicima iz člana 8. stav 1. ovog zakona. Licu koje je lišeno slobode ili je u pritvoru, na izdržavanju kazne ili na obaveznom psihijatrijskom liječenju, odnosno

obaveznom liječenju od zavisnosti, dostaviće se i prevod pismena, na maternjem jeziku ili jeziku koji razumije. Pitanja vezana za parnični postupak regulisana su odredbama Zakona o parničnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 58/03, 85/03, 74/05, 63/07, 105/08 - odluka US, 45/09 - odluka US, 49/09 i 61/13). Članom 6. navedenog zakona propisani su službeni jezici u parničnom postupku, i to: jezik srpskog naroda, jezik bošnjačkog naroda i jezik hrvatskog naroda, dok su službena pisma ćirilica i latinica. Odredbom člana 145. istog zakona propisano je da svjedok koji ne zna jezik na kome se vodi postupak saslušaće se preko tumača. Ako je svjedok gluv, postavljaće mu se pitanja pismeno, a ako je nijem, pozvaće se da pismeno odgovara. Ako se saslušanje ne može izvršiti na ovaj način, pozvaće se kao tumač lice koje se sa svjedokom može sporazumjeti. Sud će tumača upozoriti na dužnost vjernog prenošenja pitanja koja se svjedoku postavljaju i izjava koje svjedok bude davao. Odredbama članova 313.-315. Zakona o parničnom postupku definiše se upotreba jezika u parničnom postupku, na način da se pozivi, odluke i druga sudska pismena u parničnom postupku, upućuju strankama i drugim učesnicima postupka na jednom od jezika iz citiranog člana 6. Zakona. Stranke i umješaci u postupku, koji ne poznaju niti jedan od jezika iz člana 6. Zakona o parničnom postupku, dužni su obezbijediti usmeno i pismeno prevođenje procesnih radnji koje preduzimaju, te prevođenje koje se odnosi na izvođenje dokaza koje su u postupku predložili. Poslove prevođenja vrše sudski tumači. Odredbom člana 9. Zakona o prekršajima Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 63/14, 36/15, odluka US, 110/16 i 100/17)) propisana su prava lica okrivljenih za prekršaje. Okrivljeno lice u prekršajnom postupku ima pravo da: 1) se smatra nevinim dok se ne dokaže njegova odgovornost u skladu sa zakonom, 2) u najkraćem roku bude obavješteno, detaljno i na jeziku koji razumije, o prirodi i razlogu optužbi protiv njega, 3) mu se da odgovarajuće vrijeme i mogućnosti za pripremu odbrane, te da bude upoznato sa svim pravima, kao i pravom na ćutanje, 4) se brani lično ili putem branioca po vlastitom izboru, ili ukoliko nema dovoljno sredstava, da mu se on obezbijedi besplatno kada to zahtijevaju interesi pravde, 5) ispituju ili da se u njegovo ime ispituju svjedoci koji ga terete i da se obezbijedi prisustvo i saslušanje svjedoka u njegovu korist pod istim uslovima kao i svjedoka koji ga terete i 6) dobije besplatnu pomoć prevodioca ako ne razumiju jezik koji se upotrebljava u sudu ili tumača ukoliko je riječ o gluvonijemom ili slabovidom licu. Članom 10. citiranog zakona definišu se prava zadržanih lica, u slučaju da je lice lišeno slobode i zadržano. Ta prava odnose se na: - kontaktiranje konzularnog predstavnika, ukoliko je riječ o stranom državljaninu, - pristup hitnoj medicinskoj pomoći, ukoliko je to potrebno i - da bude obaviješten o maksimalnom broju sati ili dana koje kao okrivljeni može da provede na zadržavanju prije izvođenja na sud. U slučaju da lice bude lišeno slobode i zadržano zbog učinjenog prekršaja odmah će mu se uručiti Dokument o pravima okrivljenih i zadržanih lica. Izgled i detaljan sadržaj Dokumenta o pravima okrivljenih i zadržanih lica propisuje ministar pravde posebnim pravilnikom.

40. Ministarstva uprave i lokalne samouprave Republike Srpske - Ustavom Republike Srpske, u članu 7, utvrđeno je da su službeni jezici Republike Srpske jezik srpskog naroda, jezik bošnjačkog naroda i jezik hrvatskog naroda. Službena pisma su ćirilica i latinica (stav 1.) i da na područjima gdje žive druge jezičke grupe u službenoj upotrebi su i njihovi jezici i pisma na način određen zakonom (stav 2.). Prema Zakonu o zaštiti prava nacionalnih manjina („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 2/05), u dijelu koji se odnosi na upotrebu jezika, propisano je da Republika Srpska priznaje i štiti pravo svakom pripadniku nacionalne manjine korišćenje svog jezika, slobodno i bez ometanja, privatno i javno, usmeno i pismeno. Navedeno pravo podrazumijeva i pravo pripadniku nacionalne manjine da koristi svoje ime i prezime na jeziku manjine i da zahtijeva da kao takvo bude u javnoj upotrebi. Nadalje, Zakonom o opštem upravnom postupku („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 13/02,

87/07, 50/10 i 66/18) propisano je da ako se postupak ne vodi na jeziku stranke, odnosno drugih učesnika u postupku, organ je dužan da im omogući da preko prevodioca prate postupak na svom jeziku, kao i da pozive i druga pismena dostavlja na njihovom jeziku i pismu. Takođe, Vlada Republike Srpske je pristupila donošenju Strategije za unapređenje i zaštitu prava pripadnika nacionalnih manjina u Republici Srpskoj za period 2020-2024. godina. Cilj donošenja ovog strateškog dokumenta je da se, kroz realizaciju strateških i operativnih ciljeva, dodatno unaprijede postojeća prava i položaj pripadnika nacionalnih manjina u različitim područjima, uključujući i pitanje upotrebe jezika.

41. Pravosudna komisija Brčko distrikta BiH - Zakonodavni okvir u kojem pripadnici manjina u Brčko distriktu BiH djelimično mogu da ostvaruju prava propisana članom 9. Povelje nije se mijenjao od prethodnog izvještaja, a to se prije svega odnosi na relevantne odredbe Zakona o krivičnom postupku Brčko distrikta BiH i Zakona o parničnom postupku Brčko distrikta BiH. Iako je Skupština Brčko distrikta BiH 20. juna 2018. godine usvojila novi Zakon o parničnom postupku Brčko distrikta BiH, odredbe kojima je regulisana upotreba jezika u parničnom postupku ostale su neizmijenjene u odnosu na prethodna rješenja, pa je tako:

- odredbom člana 6. propisano da su u vođenju parničnog postupka u ravnopravnoj upotrebi hrvatski, bosanski i srpski jezik, te latinično i ćirilčno pismo za sve službene svrhe;
- odredbom člana 63. propisano da stranka i drugi sudionik u postupku pri učestvovanju u postupku upotrebljava jedan od jezika iz člana 6. ovog zakona;
- odredbom člana 64. propisano da stranka i umještač koji ne poznaju nijedan od jezika iz člana 6. ovog zakona, osiguravaju o svom trošku usmeno i pismeno prevođenje procesnih radnji koje preduzimaju, kao i druga usmena i pismena prevođenja za svoje potrebe, da su dužni osigurati i prevođenje koje se odnosi na izvođenje dokaza koje su predložili i da prevođenje vrše tumači.

Upotreba jezika u upravnim sporovima koji se vode pred sudovima Distrikta regulisana je citiranim odredbama Zakona o parničnom postupku Brčko distrikta BiH koje se u upravnim sporovima shodno primjenjuju. Zakon o krivičnom postupku Brčko distrikta BiH, u periodu na koji se odnosi Treći izvještaj, nije se mijenjao i pripadnici manjina imaju iste mogućnosti upotrebe svog jezika u postupku kao što je to bio slučaj i prije 2015. godine. Subjekti u krivičnom postupku (stranke, svjedoci i ostali učesnici), pa tako i pripadnici manjina, imaju pravo da se služe maternjim jezikom ili jezikom koji razumiju bez obzira na to da li je taj jezik i službeni jezik na kojem se vodi krivični postupak, a subjektima koji ne razumiju jedan od službenih jezika, osiguraće se usmeno prevođenje onoga što iznose u postupku, kao i prevođenje isprava i drugog dokaznog materijala, a o ovim pravima organ koji vodi krivični postupak dužan je da upozna subjekte postupka. Troškovi prevođenja na jezik stranke, svjedoka ili drugih lica koja učestvuju u krivičnom postupku, a koji nastaju primjenom odredbi o prevođenju na jezik stranke i drugih učesnika, neće se naplaćivati od lica koja su po odredbama zakona inače dužna da naknade troškove, odnosno ti troškovi padaju na teret budžetskih sredstava. Osim prava na upotrebu svog jezika u usmenoj komunikaciji učesnika u krivičnom postupku, Zakon propisuje i obavezu da se osobi koja je lišena slobode ili se nalazi u pritvoru, na izdržavanju kazne ili na obaveznom psihijatrijskom liječenju od zavisnosti dostavi i prevod pismena na jeziku kojim se ta osoba služi u postupku. Dakle, navedenim osobama se pozivi, odluke i druga pismena obavezno dostavljaju na jeziku kojim se oni služe u postupku.

42. Ministarstvo pravde i uprave Kanton Sarajevo - Odredbama člana 9. Zakona o krivičnom postupku Federacije BiH, propisano je pravo na upotrebu jezika i pisma, odnosno da stranke, svjedoci i ostali učesnici u postupku imaju pravo služiti se maternjim jezikom ili jezikom koji

razumije, te ako osoba ne razumije jedan od službenih jezika BiH, odnosno Federacije BiH, osigurat će se usmeno prevođenje onog što ona, odnosno drugi iznose, kao i isprava i drugog pisanog materijala. Takođe, odredbama člana 92. stav 1. tačka e) Zakona o krivičnom postupku Federacije BiH, a u okviru pouke osumnjičenom o njegovim pravima, propisano je da osumnjičeni ima pravo na besplatne usluge prevoditelja ako ne razumije ili ne govori jezik koji se koristi prilikom ispitivanja. Odredbom člana 199. Zakona o krivičnom postupku Federacije BiH, propisano je da troškovi prevođenja na jezik stranke, svjedoka ili drugih osoba koje sudjeluju u krivičnom postupku a koji nastaju primjenom odredaba ovog zakona neće se naplaćivati od osoba koje su po odredbama ovog zakona dužne naknaditi troškove krivičnog postupka. Navedeno podrazumijeva da prevođenje po službenoj dužnosti obavlja organ pred kojim se vodi krivični postupak, a troškovi prevođenja isplaćuju iz budžetskih sredstava. Navedena prava su prava koja ulaze u katalog ljudskih prava i osnovnih sloboda koja garantuje član II Ustava BiH, a predviđena su u članu 6. stav 3. tačka e) Evropske konvencije o ljudskim pravima i članu 14. stav 2. tačka f. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima. U građanskim parnicama primjenjuje se član 315. Zakona o parničnom postupku Federacije BiH, kojim je propisano, da će stranke i umješaci koji ne poznaju ni jedan od službenih jezika, osigurat o svom trošku usmeno i pismeno prevođenje procesnih radnji koje poduzimaju, kao i druga usmena i pismena prevođenja za svoje potrebe, te da su stranke i umješaci dužni osigurati i prevođenje koje se odnosi na izvođenje dokaza koje su predložili. S tim da postoji mogućnost oslobođanja stranke od plaćanja troškova postupka shodno članu 400 i 401. Zakona o parničnom postupku FBiH. S obzirom da Zakon o upravnim sporovima Federacije BiH ne sadrži odredbe o jeziku i pismu, to se u postupku upravnog spora shodno članu 55. istog Zakona, primjenjuju odgovarajuće odredbe zakona koje uređuju parnični postupak, tako da odgovor na pitanje primjene Povelje u postupcima pred sudovima koji rješavaju upravne predmete, je sadržan u odgovoru za građanske parnice.

43. Ministarstvo za pravosuđe i upravu Zeničko-dobojski kanton - Primjena Povelje u krivičnom postupku ogleda se u sljedećim zakonskim odredbama: Članom 5. stav 1. Zakona o kaznenom postupku Federacije BiH („Službene novine Federacije BiH“ broj 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 09/09, 12/10, 08/13 i 59/14) Članom 8, Članom 9. i Članom 10. U slučaju da sud ne primjenjuje gore navedene odredbe, čini apsolutno bitnu povredu odredaba kaznenog postupka, što shodno članu 314. stava 1. tačka c. navedenog Zakona predstavlja razlog za pobijanje presude žalbom. Jedna od apsolutno bitnih povreda odredaba kaznenog/krivičnog postupka postoji u slučaju da je glavni pretres održan bez osobe čije je prisustvo na glavnom pretresu po zakonu obavezno ili ako je optuženom, branitelju ili oštećenom protivno njegovom zahtjevu uskraćeno da na glavnom pretresu upotrebljava svoj jezik i da na svom jeziku prati tok glavnog pretresa. Članom 18. Zakona o prekršajima (Službene novine Federacije BiH“, broj: 63/14) kazneni postupak vodi se na jednom od službenih jezika koji su u službenoj upotrebi u sudu. Stranke i svjedoci i ostali sudionici imaju pravo služiti se maternjim jezikom ili jezikom koji razumiju. Ako ne razumiju ni jedan od službenih jezika u sudu osigurava mu se usmeno prevođenje. Prevođenje obavlja sudski tumač. Troškovi prevođenja ide na teret sudskog odnosno kantonalnog budžete. Da bi se osiguralo da se ovo pravo i poštuje u krivičnom postupku, Zakon propisuje obavezu organa koji vodi krivični postupak da upozna učesnike postupka o pravu na upotrebu maternjeg jezika ili jezika koji razumiju i da se pouka obavezno unese u zapisnik, kao i izjava subjekta u postupku na datu pouku (čl. 9. st. 3. Zakona o krivičnom postupku Federacije BiH). Uskraćivanje stranci da na glavnom pretresu koristi svoj jezik i da isti prati na svom jeziku predstavlja bitnu povredu odredaba krivičnog postupka i razlog za pobijanje presude zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka (čl. 312. st. 1. tač. c, Zakona o krivičnom postupku Federacije BiH). Troškovi prevođenja na jezik stranke, svjedoka ili drugih lica koja

učestvuju u krivičnom postupku, a koji nastaju primjenom odredbi o prevođenju na jezik stranke i drugih učesnika, neće se naplaćivati od lica koja su po odredbama zakona inače dužna da naknade troškove i krivičnog postupka (čl. 199. st. 5. Zakona o krivičnom postupku Federacije BiH). Dakle, troškovi prevođenja isplaćuju se unaprijed iz budžetskih sredstava i ostaju na teret tih sredstava, bez obzira ko je po konačnoj odluci suda dužan da snosi troškove krivičnog postupka. U Pravilniku o naknadi troškova krivičnog postupka u Federaciji BiH i visini paušalnog iznosa (Službene novine Federacije BiH, broj: 7/18) takođe stoji da se troškovi prevođenja na jezik stranke i drugih lica koja učestvuju u krivičnom postupku, a koji nastaju primjenom odredbi Zakona o krivičnom postupku BiH, neće naplaćivati od lica koja su po odredbama Zakona, dužna da nadoknade troškove krivičnog postupka (čl. 2. st. 5. Pravilnika). Osim prava na upotrebu svog jezika u usmenoj komunikaciji učesnika u krivičnom postupku, Zakon o krivičnom postupku Federacije BiH propisuje i obavezu da se osobi koja je lišena slobode ili se nalazi u pritvoru, na izdržavanju kazne ili na obaveznom psihijatrijskom liječenju od zavisnosti dostavi i prevod pismena na jeziku kojim se ta osoba služi u postupku. Dakle, navedenim osobama se pozivi, odluke i druga pismena obavezno dostavljaju na jeziku kojim se oni služe u postupku (član 10. stav 3. Zakona o krivičnom postupku Federacije BiH). Iz navedenog je jasno da stranke, svjedoci i ostali učesnici u krivičnom postupku koji se vodi kod Tužilaštva i sudova na području Zeničko-dobojskom kantonu, imaju pravo služiti se svojim jezikom, bez obzira da li je taj jezik i službeni jezik na kome se vodi krivični postupak. Ako učesnik ne razumije službeni jezik na kome se vodi krivični postupak osigurava mu se usmeno prevođenje onoga što on ili drugi iznose, kao i prevod isprava i drugog pisanog dokaznog materijala, kako bi potpuno bili upoznati sa rezultatima preduzetih procesnih radnji. Napominjemo da TCMS sistem za automatsko upravljanje predmetima u tužiteljstvima ne predviđa mogućnost povlačenja izvještaja po kriteriju nacionalne pripadnosti, u cilju dobijanja konkretnih statističkih podataka o upotrebi manjinskih jezika u krivičnim predmetima koje vodi ovo Tužilaštvo. U krivičnim postupcima: Nije bilo zahtjeva pripadnika nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini da se služe jezikom manjine. U postupcima građanske parnice primjenjuju se odredbe član 6. i 313.-315. Zakona o parničnom postupku (Službene novine Federacije BiH“ broj: 53/03, 73/05, 19/06 i 98/15), gdje je propisano da stranke i drugi sudionici u postupku upotrebljavaju jedan od jezika iz člana 6. (bosanski, srpski ili hrvatski jezik). Ako ne poznaju ni jedan od ovih jezika osiguravaju o svom trošku usmeno ili pismeno prevođenje procesnih radnji koje poduzimaju kao i druga usmena ili pismena prevođenja za svoje potrebe. Stranke i umješači dužni su osigurati i prevođenje dokaza koje su predložili. Prevođenje obavljaju tumači. Primjena Povelje u parničnom postupku ogleda se u sljedećim zakonskim odredbama: Članom 6. Zakona o parničnom postupku Federacije BiH (Službene novine Federacije BiH“ broj: 53/03, 73/05, 19/06 i 98/15) Članom 145. stav 1., Članom 313., Članom 314. i Članom 315. U slučaju da sud ne primjenjuje gore navedene odredbe, čini povredu odredaba parničnog postupka koja je uvijek od uticaja na donošenje zakonite i pravilne presude, što shodno članu 209. stav 2. tačka 7 navedenog Zakona predstavlja razlog za pobijanje presude žalbom. Drugostepeni sud će, ukinuti prvostepenu presudu, ukoliko je protivno odredbama navedenog Zakona sud odbio zahtjev stranke da se u postupku služi svojim jezikom i pismom i da prati tok postupka na svom jeziku, sve shodno članu 227. stav 1. tačka 5. S obzirom na to da je u članu 9. stav 1. tačka b. Evropske povelje o regionalnim i manjinskim jezicima propisano da sudovi stranki koja se pojavi osobno (lično) pred sudom treba da dopusti korištenje sopstvenog regionalnog ili manjinskog jezika bez ikakvih dodatnih troškova proizilazi zaključak da odredba člana 315. stava 2. Zakona o parničnom postupku nije u skladu s ovom Poveljom. S tim u vezi sudovi (Općinski sud u Zenici , akt broj:043- 0- Su-19-001275 od 14.8.2019. godine) neće ubuduće troškove prevođenja stranki koja osobno (lično) provodi procesnu radnju opterećivati takvu stranku nego će ih plaćati iz sudskog odnosno kantonalnog

proračuna. Prema podacima Općinskih sudova (Kakanj, Zenica, Visoko, Kantonalni sud u Zenici) u periodu od 2015-2018 nije bilo zahtjeva stranaka u krivičnim i građanskim postupcima za korištenje manjinskih jezika. Napominjemo da je u ranijem periodu bio je samo jedan zahtjev (Općinski sud u Kaknju 2013. godine) za korištenje manjinskih jezika i to u krivičnom predmetu br. 36 0 K 026400 13 K, a radi se o albanskoj i slovačkoj nacionalnoj manjini. Budući da Zakon o upravnim sporovima Federacije BiH („Službene novine Federacije BiH“ broj: 09/05) ne sadrži odredbe koje se odnose na jezik i pismo na kojem se vode upravni sporovi pred nadležnim sudovima, primjena Povelje u upravnom sporu ogleda se u primjeni člana 55. Navedenog Zakona koji glasi: „Ukoliko ovaj Zakon ne sadrži odredbe o postupku u upravnim sporovima, shodno će se primjenjivati odgovarajuće odredbe zakona kojim je uređen parnični postupak.“ Dakle, u svim postupcima koji se vode pred (Kantonalnim sudom u Zenici, općinskim sudovima i Kantonalnom tužiteljstvu) sudom, osigurana je primjena Evropske povelje o regionalnim i manjinskim jezicima, na način da se kršenje prava osoba koje ne razumiju jedan od službenih jezika BiH, sankcioniše ukidanjem presude koja se na tom kršenju zasniva. Shodno članu 10. Zakona o sudovima u Federaciji BiH svim strankama u postupku omogućeno da se koriste jezikom koji razumiju. Član 10. Zakona o sudovima u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, broj: 38/05, 22/06, 63/10 i 72/10): „Službeni jezici koji se koriste u sudovima su bosanski, hrvatski i srpski a službena pisma su latinica i ćirilica. Sud vodi postupak i donosi odluke na jeziku kojim se služi sudija u postupku ili jeziku koji odredi predsjednik vijeća, s tim da će se stranci, na njen zahtjev, osigurati prijevod na ročištu ili prijevod odluke suda na jezik kojim se stranka služi u postupku i to u krivičnom postupku na trošak suda, a u svim ostalim postupcima na trošak stranke. Stranke mogu pismena upućivati sudu na bilo kojem od službenih jezika. U navedenom periodu prema evidencijama kojim raspolažu u sudovima i kantonalnom tužiteljstvu Zeničko-dobojskog kantona, nije bilo zahtjeva za korištenje jezika manjina. Upravni postupak vodi se na bosanskom jeziku i hrvatskom jeziku, a kao sredstva komuniciranja mogu se koristiti i ostali jezici. Organ koji vodi upravni postupak osigurava ravnopravnu upotrebu bosanskog jezika i hrvatskog jezika. Ako je federalnim zakonom kao službeni jezik određen i dodatni jezik, taj jezik će se koristiti sukladno federalnom zakonu. Ako se postupak ne vodi na jeziku stranke, organ koji vodi postupak dužan je da joj omogući da prati tok postupka na svom jeziku. Organ će poučiti stranku odnosno drugog učesnika o mogućnosti korištenja njenog jezika u postupku, a u zapisnik će se zabilježiti da je stranka, odnosno drugi učesnik poučen o tom pravu i njegova izjava u vezi sa datom poukom unijet će se u zapisnik. Stranke i drugi učesnici u postupku koji nisu državljani Federacije BiH, a ne znaju jezik na kome se vodi postupak, imaju pravo da tok postupka prate preko tumača (prevodioca). U upravnom postupku službeno pismo je latinica. Kantonalna upravna inspekcije koja se nalazi sastavu Ministarstva za pravosuđe i upravu Zeničko-dobojskog kantona vrši inspekcijski nadzor nad radom organa uprave i upravnih organizacija Kantona, kao i jedinica lokalne samouprave, u dijelu pravilnog provođenja Zakona o upravnom postupku.

44. Ministarstvo pravosuđa i uprave Tuzlanskog kantona - Primjena Povelje u krivičnom postupku ogleda se u sljedećim zakonskim odredbama: Članom 5. stav 1. Zakona o kaznenom postupku Federacije BiH („Službene novine Federacije BiH“ broj 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 09/09, 12/10, 08/13 i 59/14), Članom 8., Članom 9., Članom 10. U slučaju da sud ne primjenjuje gore navedene odredbe, čini apsolutno bitnu povredu odredaba kaznenog postupka, što shodno članu 314. stav 1. tačka c. navedenog Zakona predstavlja razlog za pobijanje presude žalbom. Jedna od apsolutno bitnih povreda odredaba kaznenog/krivičnog postupka postoji u slučaju da je glavni pretres održan bez osobe čije je prisustvo na glavnom pretresu po zakonu obavezno ili ako je optuženom, branitelju ili

oštećenom protivno njegovom zahtjevu uskraćeno da na glavnom pretresu upotrebljava svoj jezik i da na svom jeziku prati tok glavnog pretresa. Članom 18. Zakona o prekršajima (Službene novine Federacije BiH⁴, broj: 63/14) kazneni postupak vodi se na jednom od službenih jezika koji su u službenoj upotrebi u sudu, a to su: bosanski, srpski i hrvatski jezik. Stranke i svjedoci i ostali sudionici imaju pravo služiti se maternjim jezikom ili jezikom koji razumiju. Ako ne razumiju ni jedan od službenih jezika u sudu osigurava mu se usmeno prevođenje onog što one ili drugi iznosi kao i isprava i drugog dokaznog materijala. O ovom pravima stranke se poučavaju prije prvog ispitivanja. Ako znaju jezik na kojem se inače postupak vodi mogu se odreći ovakvih prava. Navedena pouka i izjava bilježe se u sudski zapisnik. Prevođenje obavlja sudski tumač. Troškovi prevođenja od stranaka se ne naplaćuju. Idu na teret sudskog odnosno kantonalnog budžete. Ovo pravo omogućava se ne samo za regionalne i manjinske jezike nego i za sve jezike širom svijeta. Da bi se osiguralo da se ovo pravo i poštuje u krivičnom postupku, Zakon propisuje obavezu organa koji vodi krivični postupak da upozna učesnike postupka o pravu na upotrebu maternjeg jezika ili jezika koji razumiju i da se pouka obavezno unese u zapisnik, kao i izjava subjekta u postupku na datu pouku (član 9. stav 3. Zakona o krivičnom postupku Federacije BiH). Uskraćivanje stranci da na glavnom pretresu koristi svoj jezik i da isti prati na svom jeziku predstavlja bitnu povredu odredaba krivičnog postupka i razlog za pobijanje presude zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka (član 312. stav 1. tačka c, Zakona o krivičnom postupku FBiH). Troškovi prevođenja na jezik stranke, svjedoka ili drugih lica koja učestvuju u krivičnom postupku, a koji nastaju primjenom odredbi o prevođenju na jezik stranke i drugih učesnika, neće se naplaćivati od lica koja su po odredbama zakona inače dužna da naknade troškove i krivičnog postupka (član 199. stav 5. Zakona o krivičnom postupku Federacije BiH). Troškovi prevođenja isplaćuju se unaprijed iz budžetskih sredstava i ostaju na teret tih sredstava, bez obzira ko je po konačnoj odluci suda dužan da snosi troškove krivičnog postupka. U Pravilniku o naknadi troškova krivičnog postupka u Federaciji BiH i visini paušalnog iznosa (Službene novine Federacije BiH, broj: 7/18) takođe stoji da se troškovi prevođenja na jezik stranke i drugih lica koja učestvuju u krivičnom postupku, a koji nastaju primjenom odredbi Zakona o krivičnom postupku BiH, neće naplaćivati od lica koja su po odredbama Zakona, dužna da nadoknade troškove krivičnog postupka (član 2. stav 5. Pravilnika). Osim prava na upotrebu svog jezika u usmenoj komunikaciji učesnika u krivičnom postupku, Zakon o krivičnom postupku Federacije BiH propisuje i obavezu da se osobi koja je lišena slobode ili se nalazi u pritvoru, na izdržavanju kazne ili na obaveznom psihijatrijskom liječenju od zavisnosti dostavi i prevod pismena na jeziku kojim se ta osoba služi u postupku. Dakle, navedenim osobama se pozivi, odluke i druga pismena obavezno dostavljaju na jeziku kojim se oni služe u postupku (član 10. stav 3. Zakona o krivičnom postupku Federacije BiH). Iz navedenog je jasno da stranke, svjedoci i ostali učesnici u krivičnom postupku koji se vodi kod Tužilaštva i sudova na području Tuzlanskog kantona, imaju pravo služiti se svojim jezikom, bez obzira da li je taj jezik i službeni jezik na kome se vodi krivični postupak. Ako učesnik ne razumije službeni jezik na kome se vodi krivični postupak osigurava mu se usmeno prevođenje onoga što on ili drugi iznose, kao i prevod isprava i drugog pisanog dokaznog materijala, kako bi potpuno bili upoznati sa rezultatima preduzetih procesnih radnji. Napominjemo da TCMS sistem za automatsko upravljanje predmetima u tužiteljstvima ne predviđa mogućnost povlačenja izvještaja po kriteriju nacionalne pripadnosti, u cilju dobijanja konkretnih statističkih podataka o upotrebi manjinskih jezika u krivičnim predmetima koje vodi ovo Tužilaštvo. U krivičnim postupcima nije bilo zahtjeva pripadnika nacionalnih manjina u BiH da se služe jezikom manjine. U građanskoj parnici, u svim postupcima primjenjuju se odredbe članova 6. i 313.-315. Zakona o parničnom postupku (Službene novine Federacije BiH⁴ broj: 53/03, 73/05, 19/06 i 98/15), gdje je propisano da stranke i drugi sudionici u postupku upotrebljavaju jedan od jezika iz člana 6. (bosanski, srpski ili hrvatski

jezik). Ako ne poznaju ni jedan od ovih jezika osiguravaju o svom trošku usmeno ili pismeno prevođenje procesnih radnji koje poduzimaju kao i druga usmena ili pismena prevođenja za svoje potrebe. Stranke i umješači dužni su osigurati i prevođenje dokaza koje su predložili. Prevođenje obavljaju tumači. Primjena Povelje u parničnom postupku ogleda se u sljedećim zakonskim odredbama: Članom 6. Zakona o parničnom postupku Federacije BiH (Službene novine Federacije BiH broj: 53/03, 73/05, 19/06 i 98/15), Članom 145. stav 1., Članom 313., Članom 314. i Članom 315. U slučaju da sud ne primjenjuje gore navedene odredbe, čini povredu odredaba parničnog postupka koja je uvijek od uticaja na donošenje zakonite i pravilne presude, što shodno članu 209. stava 2. tačka 7 Zakona predstavlja razlog za pobijanje presude žalbom. Drugostepeni sud će, dakle, ukinuti prvostepenu presudu, ukoliko je protivno odredbama Zakona sud odbio zahtjev stranke da se u postupku služi svojim jezikom i pismom i da prati tok postupka na svom jeziku, sve shodno članu 227. stav 1. tačka 5. S obzirom na to da je u član 9. stav 1. tačka b. Evropske povelje o regionalnim i manjinskim jezicima propisano da sudovi stranki koja se pojavi osobno (lično) pred sudom treba da dopusti korištenje sopstvenog regionalnog ili manjinskog jezika bez ikakvih dodatnih troškova proizilazi zaključak da odredba člana 315. stava 2. Zakona o parničnom postupku nije u skladu s ovom Poveljom. S tim u vezi sudovi (Općinski sud u Zenici, akt broj:043- 0-Su-19-001275 od 14.8.2019. godine) neće ubuduće troškove prevođenja stranki koja osobno (lično) provodi procesnu radnju opterećivati takvu stranku nego će ih plaćati iz sudskog odnosno kantonalnog proračuna. Prema podacima Općinskih sudova na području Tuzlanskog kantona, u periodu od 2015-2018 nije bilo zahtjeva stranaka u krivičnim i građanskim postupcima za korištenje manjinskih jezika. Budući da Zakon o upravnim sporovima Federacije BiH („Službene novine Federacije BiH“ broj: 09/05) ne sadrži odredbe koje se odnose na jezik i pismo na kojem se vode upravni sporovi pred nadležnim sudovima, primjena Povelje u upravnom sporu ogleda se u primjeni člana 55. navedenog Zakona. U svim postupcima koji se vode pred (Kantonalnim sudom u Tuzli, općinskim sudovima i Kantonalnom tužiteljstvu) sudom, osigurana je primjena Evropske povelje o regionalnim i manjinskim jezicima, na način da se kršenje prava osoba koje ne razumiju jedan od službenih jezika BiH, sankcioniše ukidanjem presude koja se na tom kršenju zasniva. Napominjemo da je shodno članu 10. Zakona o sudovima u Federaciji BiH svim strankama u postupku omogućeno da se koriste jezikom koji razumiju. Sud vodi postupak i donosi odluke na jeziku kojim se služi sudija u postupku ili jeziku koji odredi predsjednik vijeća, s tim da će se stranci, na njen zahtjev, osigurati prijevod na ročištu ili prijevod odluke suda na jezik kojim se stranka služi u postupku i to u krivičnom postupku na trošak suda, a u svim ostalim postupcima na trošak stranke. Stranke mogu pismena upućivati sudu na bilo kojem od službenih jezika. U navedenom periodu prema evidencijama kojim raspolažu u sudovima i kantonalnom tužiteljstvu Tuzlanskog kantona, nije bilo zahtjeva za korištenje jezika manjina.

45. Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave Hercegovačko-neretvanskog kantona- Upravni postupci iz nadležnosti ovog Ministarstva vode se u skladu sa Zakonom o upravnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno članom 16. navedenog Zakona kojim je regulisano da se u upravnom postupku stranka ima pravo koristiti svojim jezikom i ima pravo da na tom jeziku bude upoznata sa relevantnim činjenicama u tom postupku. U Programu rada ovog Ministarstva za 2012. godinu bilo je planirano donošenje Zakona o zaštiti prava nacionalnih manjina kojim će se pitanje prava na upotrebu regionalnih ili manjinskih jezika još preciznije regulisati. U 2013. godini Vlada Hercegovačko-neretvanskog kantona je usvojila predloženi tekst nacrtu Zakona i isti uputila na usvajanje Skupštini Hercegovačko-neretvanskog kantona. Pored navedenog, iako problem nije vezan direktno za manjinske i regionalne jezike, u cilju bolje komunikacije i lakšeg pristupa stranaka organima uprave, ovo Ministarstvo je također 2013. godine pokrenulo inicijativu za donošenje Zakona o

znakovnom jeziku, koji je u nacrtu usvojila Skupština Hercegovačko-neretvanskog kantona. Na ovaj način je spriječeno da neznanje jezika na kojem se vodi upravni postupak bude smetnja da stranka ostvaruje svoja prava i pravne interese, jer eventualno uskraćivanje ovog prava daje osnov za obnovu upravnog postupka. Od tada do danas niti jedan od ova dva Zakona nije se našao na dnevnom redu Skupštine Hercegovačko-neretvanskog kantona.

46. Savjet nacionalnih manjina Republike Srpske - Pored postojećeg zakonodavnog okvira koji štiti prava pripadnika nacionalnih manjina, u periodu od oktobra 2018. do septembra 2019. godine, predstavnici Saveza nacionalnih manjina Republike Srpske zajedno sa predstavnicima Savjeta nacionalnih manjina u Narodnoj skupštini Republike Srpske, bili su aktivno uključeni u izradu dokumenta „Strategija za unapređivanje i zaštitu prava pripadnika nacionalnih manjina u Republici Srpskoj za period 2020-2024 godina“ a čijim su aktivnostima koordiniralo Ministarstvo prave i lokalne samouprave Republike Srpske. Ovaj dokument je usvojen u formi nacrta na Sedmoj redovnoj sjednici Narodne skupštine Republike Srpske 30. oktobra 2019. godine. Ovaj dokument će posebno kroz Akcione planove tretirati upotrebu jezika i njegovu primjenu u praksi.

47. Institucija ombudsmena/ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine - Ova institucija nije imala zaprimljene žalbe koje bi upućivale na kršenje prava na korištenje jezika nacionalnih manjina u pravosudnim i upravnim postupcima, kao niti u obrazovanju.

4.3. Član 10. Upravna tijela i javne službe

4.3.1. Član 10. Stav (1)

Upotreba manjinskih jezika u tijelima državne uprave –dalje u tekstu su odgovori institucija u BiH koji su dostavili odgovore;

48. Federalno ministarstvo pravde - Načela predviđena članom 10. Povelje, a koja se tiču administrativne vlasti i javnih službi, su u okviru ovog Ministarstva, svoju primjenu pronašli u odredbama Zakona o upravnom postupku FBiH („Službene novine FBiH“, broj: 2/98 i 48/99) na temelju kojih se vode svi upravni postupci, a koji su precizirani odredbama člana 16. istog koje obavezuju organ koji vodi postupak, da ukoliko se postupak ne vodi na jeziku stranke, taj organ je dužan omogućiti stranci da prati tok postupka na svom jeziku i stranka ima pravo da na tom jeziku bude upoznata sa relevantnim činjenicama u tom postupku. Ovo Ministarstvo u svom sastavu ima upravnu inspekciju, te i na taj način vrši nadzor nad radom organa uprave i upravnih organizacija, kao i jedinica lokalne samouprave, u dijelu pravilnog provođenja Zakona o upravnom postupku.

49. Tuzlanski kanton - Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u FBiH (Službene novine F BiH 56/08) u članu 8. je propisano da Federacija priznaje i štiti pravo svakom pripadniku nacionalne manjine da se koristi svojim jezikom slobodno i bez ometanja, privatno i javno, usmeno i pismeno. Pravo iz stava 1. ovog člana podrazumijeva i pravo pripadnika nacionalne manjine da upotrijebi svoje ime i prezime na jeziku manjine i da zahtijeva da kao takvo bude u javnoj upotrebi. Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u Tuzlanskom kantonu („Službene novine Tuzlanskog kantona“ broj:14/09) na isti način uređuje tu materiju. Nije omogućeno sačinjavanje dokumenata na svim regionalnim ili manjinskim jezicima kao niti konkretne mjere za promovisanje upotrebe regionalnih ili manjinskih jezika.

50. Zeničko-dobojski kanton - Zakonom o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u F BiH (Službene novine F BiH 56/08) u članu 8 je propisano da Federacija priznaje i štiti pravo svakom pripadniku nacionalne manjine da se koristi svojim jezikom slobodno i bez ometanja, privatno i javno, usmeno i pismeno. Pravo iz stava 1. ovog člana podrazumijeva i pravo pripadnika nacionalne manjine da upotrijebi svoje ime i prezime na jeziku manjine i da zahtijeva da kao takvo bude u javnoj upotrebi. Nije omogućeno sačinjavanje dokumenata na svim regionalnim ili manjinskim jezicima kao niti konkretne mjere za promovisanje upotrebe regionalnih ili manjinskih jezika. Nismo upoznati sa primjerima iz prakse.

51. Ministarstvo pravosuđa i uprave županije Zapadnohercegovačke - Sačinjavanje dokumenata u tijelima uprave - Zakon o organizaciji tijela uprave u Županiji Zapadnohercegovačkoj („Narodne novine Županije Zapadnohercegovačke“, broj: 9/06) članom 6. propisano je da je u tijelima uprave službeni jezik je hrvatski jezik. U postupcima pred tijelima uprave građani se mogu koristiti i drugim jezikom ukoliko ne poznaju službeni jezik iz stava 1. ovog člana, pri čemu se osigurava prevoditelj. Službeno pismo u tijelima uprave je latinica.

4.3.2. Član 10. Stav (2)

Upotreba manjinskog jezika u jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, na ovo pitanje, odgovore su dostavili nadležne institucije Federacije BiH, Republike Srpske i uključujući i kantone i institucije Ombudsmena BiH;

52. Poznata je činjenica da u BiH nema ni jednog dijala teritorije nastanjen isključivo jednom nacionalnom manjinom, što znači da su nacionalne manjine integrisane sa drugim stanovnicima te teritorije. Do sada nisu evidentirani zahtjevi nacionalnih manjina za pisanjem geografskih pojmova, ulica i naselja na dvojezični način. I pored toga, postoje pozitivni primjeri u Opštini Gradiška, gdje su evidentirane dvojezične table što je također inicirano kroz projekat Vijeća Evrope kroz dodjelu malih grantova za najbolje lokalne projekte. Prema navedenom u BiH ne postoje zakonske smetnje da se neki geografski pojmovi i mjesta napišu dvojezično, ukoliko za to postoji zahtjevi nacionalnih manjina, a da budu ispunjene i ostale pretpostavke predviđeni zakonima. Dalje u tekstu, nalaze se odgovori institucija.

53. Ministarstva uprave i lokalne samouprave Republike Srpske - U opštinama, gradovima i mjesnim zajednicama u kojima pripadnici nacionalne manjine čine apsolutnu ili relativnu većinu stanovništva organi vlasti obezbjeđuju da se jezik manjine koristi između tih pripadnika i organa vlasti, da natpisi institucija budu ispisani na jeziku manjine, te da lokalni nazivi, imena ulica i drugih topografskih oznaka namijenjenih javnosti budu istaknuti i na jeziku manjine koja to zahtijeva. Opštine i gradovi mogu u svojim statutima utvrditi da navedena prava mogu koristiti pripadnici nacionalne manjine i kada ne čine apsolutnu ili relativnu većinu stanovništva, već kada u gradu, opštini, mjesnoj zajednici ili naseljenom mjestu tradicionalno stanuje znatan broj lica pripadnika nacionalne manjine.

54. Kanton Sarajevo - Kanton Sarajevo nije poduzimao mjere iz člana 10. Povelje, s obzirom da nije bilo inicijativa od drugih zainteresovanih strana, niti organa (Vijeća nacionalnih manjina, udruženja pripadnika nacionalnih manjina).

55. Tuzlanski kanton - član 9. Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u F BiH (Službene novine F BiH 56/08). Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u Tuzlanskom kantonu („Službene novine Tuzlanskog kantona“, broj:14/09) Ustavom

Tuzlanskog kantona je propisano da su službeni jezici u Tuzlanskom kantonu, bosanski, hrvatski i srpski jezik, dok se ostali jezici mogu koristiti kao sredstva komunikacije i nastave. Službena pisma su latinica i ćirilica. U gradovima, općinama i mjesnim zajednicama u kojima pripadnici nacionalne manjine čine većinu stanovništva organi vlasti obavezni su osigurati upotrebu jezika manjine između tih pripadnika i organa vlasti, da natpisi institucija budu ispisani i na jeziku manjine, te da lokalni nazivi, nazivi ulica i drugih topografskih oznaka namijenjenih javnosti budu ispisani i istaknuti i na jeziku nacionalne manjine koja to zahtijeva. Gradovi i općine mogu svojim statutima utvrditi da prava iz stava 1. ovog člana mogu koristiti pripadnici nacionalne manjine i kada ne čine većinu stanovništva. U nadležnosti lokalne vlasti se ne upotrebljava manjinski niti regionalni jezik niti se mogu podnositi pismeni ni usmeni zahtjevi na regionalnim ili manjinskim jezicima. U lokalnoj zajednici se ne mogu sačinjavati akti sa regionalnim ili manjinskim jezicima, kao ni u matičnim evidencijama upotreba prezimena na regionalnim ili manjinskim jezicima. Zakon o zaštiti nacionalnih manjina u Tuzlanskom kantonu („Službene novine Tuzlanskog kantona“, broj:14/09), također uređuje prava nacionalnih manjina. Kad je u pitanju obrazovanje, članom 8. navedenog Zakona propisano je da nadležni kantonalni organi sudjeluju u kreiranju donošenja Budžeta Kantona i dužni su planirati i osigurati sredstva za kreditiranje ili stipendiranje stručnog obrazovanja i osposobljavanja nastavnika koji će izvoditi nastavu na manjinskim jezicima. Na području Tuzlanskog kantona žive Romi koji su uključeni u obrazovanje na jezicima naroda u BiH. U ophođenju sa lokalnim organom uprave manjinsko romsko stanovništvo ne koristi romski jezik obzirom da svi komuniciraju na jezicima naroda BiH. Važno je napomenuti ne postoji standardiziran romski jezik na kojem se stranke obraćaju, te pripadnici romske zajednice izuzev usmene konverzacije, nisu u mogućnosti pismenim putem obraćati se organima uprave iz razloga što se isti jezik ne izučava u formalnom i neformalnom obrazovanju. Ne postoje ljudski kapaciteti sa akademskim obrazovanjem koji bi navedeni jezik poučavali, kao ni sudski tumači koji bi romski jezik adekvatno interpretirali i prenijeli iz BHS standarda i na romski jezik i obratno.

56. Zeničko-dobojski kanton – član 9. Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u F BiH (Službene novine F BiH 56/08). Ustavom Zeničko-dobojskog kantona („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 1/96, 10/00, 8/04 i 10/04) je propisano da su službeni jezici Zeničko-dobojskog kantona bosanski, hrvatski i srpski jezik, dok se ostali jezici mogu koristiti kao sredstva komunikacije i nastave. Službena pisma su latinica i ćirilica. U gradovima, općinama i mjesnim zajednicama u kojima pripadnici nacionalne manjine čine većinu stanovništva organi vlasti obavezni su osigurati upotrebu jezika manjine između tih pripadnika i organa vlasti, da natpisi institucija budu ispisani i na jeziku manjine, te da lokalni nazivi, nazivi ulica i drugih topografskih oznaka namijenjenih javnosti budu ispisani i istaknuti i na jeziku nacionalne manjine koja to zahtijeva. Gradovi i općine mogu svojim statutima utvrditi da prava iz stava 1. ovog člana mogu koristiti pripadnici nacionalne manjine i kada ne čine većinu stanovništva. U nadležnosti lokalne vlasti se ne upotrebljava manjinski niti regionalni jezik niti se mogu podnositi pismeni ni usmeni zahtjevi na regionalnim ili manjinskim jezicima. U lokalnoj zajednici se ne mogu sačinjavati akti sa regionalnim ili manjinskim jezicima, kao ni u matičnim evidencijama upotreba prezimena na regionalnim ili manjinskim jezicima. Nismo upoznati sa primjerima iz prakse. Od pripadnika nacionalnih manjina na području Općine Zavidovići prema popisu iz 2013.godine egzistira 411 pripadnika Romske nacionalne manjine. U ophođenju sa lokalnim organom uprave manjinsko romsko stanovništvo ne koristi romski jezik obzirom da ih karakteriše bilingvalizam, te se ovom organu uprave obraćaju na Službenom B/H/S jeziku. Pripadnici romske zajednice izuzev usmene konverzacije, nisu u mogućnosti pismenim putem obraćati se organima uprave iz razloga što se isti jezik ne izučava u formalnom i neformalnom obrazovanju. Ne postoje

ljudski kapaciteti sa akademskim obrazovanjem koji bi navedeni jezik poučavali, kao ni sudski tumači koji bi romski jezik adekvatno interpretirali i prenijeli iz BHS standarda i na romski jezik i obratno.

57. Ministarstvo pravosuđa i uprave županije Zapadnohercegovačke Zakon o lokalnoj samoupravi Županije Zapadnohercegovačke („Narodne novine Županije Zapadnohercegovačke“, broj: 3/09, 18/11 i 11/17/) članom 11. propisano je da su službeni jezici jedinice lokalne samouprave su službeni jezici u skladu s Ustavom. Službeno pismo jedinice lokalne samouprave je službeno pismo u skladu s Ustavom, a ostali jezici se mogu upotrebljavati kao sredstva komunikacije i nastave, u skladu s Ustavom i zakonom. Takođe, uvidom u Registar udruga koji se vodi kod Ministarstva pravosuđa i uprave Županije Zapadnohercegovačke, utvrđeno je da u isti nije upisana niti jedna udruga nacionalnih manjina.

58. Institucija ombudsmena/ombudsmana za ljudska prava BiH - U vezi korištenje naziva mjesta na jezicima manjina nismo imali žalbi u tom kontekstu, ali možemo istaknuti kao pozitivan primjer, spremnost Općina Visoko mjesna zajednica Gračanica da izmijeni naziv lokaliteta u katastru jer je naslov koji se koristio dugi niz godina sadržavao termin uvrijedljiv za romsku nacionalnu manjinu. Isti je izmijenjen nakon što su na to ukazali vijećnici, predstavnici nevladinog sektora i institucija Ombudsmena.

4.3.3. Član 10. Stav (3)

Sačinjavanje u upravnim tijelima akta na regionalnom ili manjinskom jeziku;-dalje u tekstu je odgovor institucije koja je dostavila odgovor;

59. Tuzlanski kanton - nije poznato da li u statutima općina i grada Tuzla statutu sadrže prava Roma da komuniciraju na svom jeziku. I u Zakonu o upravnom postupku FBiH u članu 16. ostavljena je mogućnost da se strankama (u konkretnom slučaju nacionalnim manjinama) omogući upotreba jezika koji razumiju

4.3.4. Član 10. Stav (4)

Na zahtjeve javnih službenika koji znaju regionalne ili manjinske jezike, da budu postavljeni na području na kojem se ti jezici koriste

60. Nadležne institucije nisu dostavile odgovor da su upoznate sa ovakvim zahtjevima.

4.3.5. Član 10. Stav (5)

Upotrebu prezimena na regionalnim ili manjinskim jezicima na zahtjev zainteresovanih osoba;

61. Upotreba imena na regionalnim ili manjinskim jezicima u BiH regulisana je entitetskim zakonima i zakonom Brčko distrikta BiH i to:

- Zakon o ličnom imenu Federacije BiH (“Službene novine FBiH” broj:07/12);
- Zakon o ličnom imenu Republike Srpske (“Službeni glasnik RS” broj:82/19);
- Zakon o ličnom imenu Brčko distrikta BiH (“Službeni glasnik Brčko distrikta BiH” broj: 8/02) i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o ličnom imenu (“Službeni glasnik Brčko distrikta BiH” broj: 29/05).

62. Nadležne institucije nisu dostavile odgovor da je bilo poteškoća u vezi upotrebe ili usvajanje prezimena na manjinskim jezicima u skladu s pravopisom jezika.

63. Zeničko-dobojski kanton - U Zakonu o upravnom postupku F BiH u članu 16. ostavljena je mogućnost da se strankama (u konkretnom slučaju nacionalnim manjinama) omogući upotreba jezika koji razumiju. Kada je u pitanju korištenje i upotreba tradicionalnih i ispravnih oblika imena na regionalnim ili manjinskim jezicima, te upotreba prezimena u matičnim evidencijama na regionalnim ili manjinskim jezicima, jedino u svom odgovoru je Općina Kakanj se izjasnila da postupa u skladu sa Zakonom o matičnim knjigama u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 37/12 i 80/14) i Zakonom o ličnom imenu („Službene novine Federacije BiH“, broj: 7/12).

4.4. Član 11. Mediji

Stav (1)

Stav (2)

Stav (3)

64. U ovom izvještajnom periodu na prostorima BiH je učinjen znatan napredak u pogledu prisustva emisija o i za nacionalne manjine kod javnih emitera i printanih medija. Iako je do sada u BiH duži niz godina prisutna emisija o nacionalnim manjina na Radio Republike Srpske pod nazivom „Korijeni“, ostali emiteri su najviše nakon realizacije projekta „Horizontal Fascility za zemlje Zapadnog Balkana i Tursku“ počeli sa stvaranjem i reprodukcijom navedenih sadržaja na svojim medijima. Tako su počeli da se emituju nove tri emisije na BHT 1 – „Identiteti“, Radio BH – „Sa nama o nama“ i RTS – „Mala Evropa“. Pored toga, počeo s radom i romski portal Udar koji svoje sadržaje donosi na lokalnom i romskom jeziku. Problemi koje emiteri iznose su pored nedostatka finansijskih sredstava i pitanje kvalitetnog pravljenja programskog sadržaja, kao i pitanje broja konzumenata istog. U nastavku teksta su dati stavovi nadležnih institucija u BiH.

65. Radio televizija Bosne i Hercegovine - Radiotelevizija Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu BHRT), kao javni servis svih građana, ima obavezu i misiju da izvještava o pitanjima važnim za nacionalne manjine u BiH te da, kroz raznovrsne programske sadržaje, doprinese očuvanju kulturnih i tradicijskih vrijednosti različitih nacionalnih manjina. Pored evropskih standarda koji su ugrađeni u načela djelovanja javnog servisa BiH, naša programska obaveza da proizvodimo takve programe proizilazi i iz zakonskih akata koji definišu pitanje nacionalnih manjina u segmentu medija. To su: Zakon o javnom radiotelevizijskom sistemu BiH, Dozvola sistema koju je izdala Regulatorna agencija za komunikacije BiH te Zakon o zaštiti prava nacionalnih manjina u BiH. Međutim, i pored apsolutne volje da se realizuju ovakvi sadržaji, treba reći da postoje objektivna ograničenja da se bolje pristupi ispunjavanju naznačenih obaveza, prije svega, u dijelu koji se odnosi na proizvodnju programa na jezicima nacionalnih manjina. Bilo je pokušaja u nekim ranijim periodima, kada je bila nešto povoljnija finansijska situacija u BHRT-u, da se realiziraju sadržaji na manjinskim jezicima, prije svega, romskom ali se odustalo od toga zbog nedostatka većeg broja sagovornika i voditelja koji govore jezik/e neke od nacionalnih manjina. Dakle, pored finansijskih sredstava, potrebno bi bilo:

- pronaći formu kako proizvoditi programe za nacionalne manjine imajući u vidu činjenicu da je brojčano mali broj pripadnika koji govore i razumiju svoj maternji jezik (dakle, da li govoriti na nekom od zvaničnih jezika u BiH ili na jezicima manjina

čime se sužava broj gledalaca/slušalaca i unutar određene nacionalne manjine kojoj je posvećen program);

- uz pomoć vladinog i nevladinog sektora, obezbijediti kontinuitet produkcije takvih programa (da to ne budu povremeni već redovni programski sadržaji);
- definisati fokus programskih sadržaja na širi krug pitanja važnih za nacionalnu manjinu (od obrazovnih sadržaja, političkih, kulturoloških isl.) izbjegavajući stereotipe u pristupu i prezentaciji takvih sadržaja (potrebna dobra saradnja sa udruženjima i organizacijama koje rade na promociji pitanja važnih za nacionalne manjine).

Dakle, BHRT će i dalje, pored dnevno aktuelnih informativnih sadržaja koji tretiraju problematiku nacionalnih manjina, raditi emisije i serijale o nacionalnim manjinama u BiH (takva emisija je i projektovana u narednoj programskoj šemi) uz nadu da će se, uz bolju saradnju sa vladinim i nevladinim sektorom, iznaći finansijski i kadrovski potencijali za realizaciju programe za nacionalne manjine na jezicima tih manjina.

65.1. Radio Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: BHR 1) ne emituje sadržaje na manjinskim jezicima već na bosanskom/hrvatskom i srpskom jeziku ali emituje sadržaje posvećene pitanjima važnim za položaj nacionalnih manjina. Nakon višegodišnje pauze, BHR 1 ponovo od 17.10.2018. emituje emisiju posvećenu nacionalnim manjinama „Među nama o nama“ u polusatnom trajanju, svakih 15 dana. Emisija se realizuje iz sarajevskog studija BHR 1, pokriva rad i teme važne za nacionalne manjine širom BiH, a strukturirana je u formi učešća gostiju te uz emitovanje tematskih sadržaja sa terena. Tako se u emisiji „Među nama o nama“ govorilo o: Zakonu o zaštiti prava nacionalnih manjina u BiH, političkoj participaciji predstavnika nacionalnih manjina u različitim nivoima vlasti i politike, njegovanju jezika i tradicije, povijesti različitih manjina u našoj zemlji, zbrinjavanju Roma i položaju Romkinja, obrazovanju na jezicima nacionalnih manjina. BHR 1 će nastaviti sa emitovanjem ove emisije i u narednom periodu.

65.2. Televizija Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: BHT 1) ne emituje sadržaje na jezicima nacionalnih manjina već se na jednom od tri zvanična jezika u BiH realiziraju sadržaji tematski namijenjeni nacionalnim manjinama. BHT1, tačnije Dokumentarno savremeni program je početkom 2019. krenuo sa emitovanjem serijala „Identiteti“ koji se bavi društvenom pozicijom i problemima nacionalnih manjina u BiH. U ovom serijalu, do sada se govorilo o položaju Roma, Talijana, Slovenaca, Čeha i Makedonaca u Bosni i Hercegovini. Svaka emisija, koja traje 25 minuta, išla je u redovnom terminu nedjeljom te reprizno ponedjeljkom. Treba napomenuti da su ovo specijalni sadržaji namijenjeni nacionalnim manjinama ali da je BHT1, povodom određenih datuma ili događaja, u informativnim emisijama emitovala niz sadržaja koji tretiraju poziciju nacionalnih manjina, prije svega romske manjine, u Bosni i Hercegovini.

66. Radio-televizija Republike Srpske - Radio-televizija Republike Srpske (u daljem tekstu: RTRS) putem svoje produkcije i praćenjem aktivnosti nacionalnih manjina nastoji maksimalno iskoristiti prilike za promociju i zastupljenost jezika manjina u program. Dosljedno se koriste sve mogućnosti za prezentovanje jezika uz korišćenje produkcionih i postprodukcionih kapaciteta. Ključno pitanje je nedostatak budžeta za ovu namjenu. U tom smislu predlažemo da se pokušaju pronaći izvori finansiranja i obezbijede sredstva za prevođenje, titlovanje, proizvodnju programa na jezicima manjina. Plan za narednu, programski 2020-u godinu je da se u emisiji „Mala Evropa“ TV RS uvrsti rubrika (petominutni sadržaj u svakoj emisiji) Škola jezika! Bile bi to kratke, jezgrovite rubrike u kojima bi uz pomoć nastavnika jezika gledaocima prezentovali osnove i na popularan način motivisali pripadnike manjina, ali i ostale građane da uče jezike naših nacionalnih manjina.

Veliki interes već vlada za slovenački, italijanski i njemački jezik koje pohađa maksimalni broj učenika-kursista. Aktivno se uče u školama, ali i kroz druge oblike nastave ukrajinski, mađarski, češki i makedonski jezik. Većina nastavnika pomenutih jezika voljno je da saraduje sa RTRS-om. Preliminarno je dogovoreno sa predsjednicom Udruženja Slovenaca "Triglav" i nastavnicom slovenačkog jezika u Banjaluci, a dobra volja postoji i kod predsjednice Udruženja Mađara „Magyar Szó" iz Banjaluke i nastavnika mađarskog jezika. Veliku zainteresovanost i razumijevanje je pokazao i nastavnik češkog jezika, koji je donedavno predavao na katedri u Banjaluci. Slične reakcije su iskazane i kod Ukrajinaca, Italijana i Makedonaca. Predloženo je da se u zajedničkom interesu pronađu potrebna sredstva kako bi se ovaj projekat mogao realizovati. Pozitivne reakcije i dobra volja svjedoči da interes postoji, a „Škola jezika“ bi doprinijela i većoj gledanosti specijalističkih emisija posvećenih životu i radu nacionalnih manjina, a bili bismo mnogo bliže postavljenom cilju primjene Evropske povelje o manjinskim jezicima.

66.1 Televizija Republike Srpske uvrstila je u svoju programsku šemu od 10. marta 2019. godine novu emisiju „Mala Evropa“ posvećenu nacionalnim manjinama, očuvanju tradicije, kulture i jezika. Emisija je na programu, praktično, svake nedjelje. Na Prvom programu premijerno subotom od 11.00 časova i reprizno naredne nedjelje u 19.00 sati na Programu RTRS Plus. Tendencija je da, do konačnog cilja, namjenske proizvodnje programa na jezicima manjina, postignemo u programu što veći procenat sadržaja u kojima se mogu čuti manjinski jezici. Neodvojiv dio je i promocija škola manjinskih jezika u našem programu kroz namjenske priloge o učenju jezika putem redovne prakse u okviru rada udruženja pri Savezu nacionalnih manjina Republike Srpske. Interes za školovanje odnosno učenje slovenačkog, italijanskog, mađarskog, makedonskog, češkog i drugih jezika je veliki, a u skladu s tim i zanimanje javnosti. O svemu tome gledaoci su redovno informisani i putem emisija „U fokusu“, „Jutarnji program“ i redovnih informativnih emisija „Vijesti“, „Srpska danas“ i „Dnevnik“ u kojima, principom događaja od interesa, javnost se informiše o značaju i promociji manjinskih jezika za očuvanje tradicije i kulture nacionalnih manjina.

66.2. Emisija "Korijeni", na Radiju Republike Srpske emituje se od 3. aprila 2006. godine. Riječ je o jednočasovnoj emisiji koja se emituje subotom, a koja obrađuje i istražuje sve bitne teme iz života nacionalnih manjina, uključujući i manjinske jezike. Emisija o nacionalnim manjinama "Korijeni", na Radiju Republike Srpske, je emisija koja se najduže emituje u Bosni i Hercegovini.

67. Vijeće nacionalnih manjina BiH - Osnivanje medija, kao što su radio-stanice ili TV na jeziku manjina, nije prisutno u Bosni i Hercegovini jer nema racionalnosti u tom konceptu - nema slušalaca ili gledalaca koji mogu pratiti medije na jezicima manjina. Iz istih razloga nema dnevnih novina na jezicima manjina, kao ni medijskih članaka objavljenih na jezicima manjina. Mediji su pokazali otvorenost u emitovanju ili pisanju o događajima vezanim za nacionalne manjine, ali ni mediji nemaju riješeno sistemsko finansiranje takve vrste programa ili servisa. Pripadnici nacionalnih manjina mogu po želji koristiti internet pogodnosti za komunikaciju na jeziku manjina, što se sporadično i dešava. Tokom 2018. godine, zahvaljujući Projektu „Jačanje zaštite nacionalnih manjina u BiH“, koji su zajednički implementirali Vijeće Evrope i Evropska unija, došlo je do pojačane medijske zastupljenosti i promocije udruženja i vijeća nacionalnih manjina, kao i njihovog rada i aktivnosti, kako u elektronskim, tako i u pisanim medijima. Međutim, i pored toga, treba istaći da pripadnici nacionalnih manjina nisu u potpunosti zadovoljni medijskim praćenjem i izvještavanjem o

događajima koji se organiziraju, a u vezi su promocije kulture, života i potreba nacionalnih manjina.

68. Savjet nacionalnih manjina Republike Srpske - Zastupljenost jezika nacionalnih manjina u medijima u Republici Srpskoj nalazi se samo u onim segmentima tj. programima koje tretiraju određene teme nacionalnih manjina. Jezik se obično zastupi u onim programima koji pokrivaju određeni događaj kojeg organizuju udruženja nacionalnih manjina. Posebne emisije na jeziku nacionalnih manjina još uvijek ne postoje. Medijski koji pokrivaju teme nacionalnih manjina su sljedeće: RTRS – emisije „Mala Evropa“ i „Korijeni“, TV K3 Prnjavor, Radio Prnjavor, BHRTV i drugi.

4.5. Član 12. Kulturne aktivnosti i ustanove

69. U BiH je uspostavljen sistem za finansiranje kulturnih aktivnosti, afirmacije kulture, običaja tradicije i jezika nacionalnih manjina kroz različite budžetske linije. Na državnom nivou se svake godine planiraju i realizuju finansijska sredstva za ove namjene, koja se odjeljuju udruženjima nacionalnim manjinama putem Javnih poziva. Takođe, drugi nivoi vlasti u svojim budžetima planiraju i realizuju finansijska sredstva koja se koriste za projekte kroz gore naveden oblasti. Da je ovaj sistem uspostavljen i da funkcioniše, dokazuju realizirani projekti u prethodnim godinama čiji je pregled dat u priložima ovog Izvještaja. Ovdje posebno ističemo, finansiranje potreba romske nacionalne manjine kao najmnogobrojnije i socio-ekonomske najranjivije grupe za koju se na državnom nivou godišnje izdvaja cca. 2.100.000,00 KM. Naravno, ova sredstva su indirektno vezana i za pravo na korištenje maternjeg jezika jer u svim procedurama je afirmativno da se članovi romske zajednice koriste svojim jezikom, imenima, koriste nazive naselja i pojmova u obrazovnom sistemu. Godišnji planovi utroška finansijskih sredstava su definisani godišnjim budžetima koji su sačinjeni na osnovu Akcionog plana za rješavanje problema Roma u BiH oblastima zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja i zdravstvene zaštite i Okvirnog Akcionog plana o obrazovnim potrebama Roma/Romkinja u BiH. Kao dobar primjer i afirmativna aktivnost u planiranju sistema finansiranja potreba nacionalnih manjina a samim time i izučavanje manjinskog jezika je i izrada i donošenje lokalnih akcionih planova koje donese općine/opštine i gradovi u kojima su definisana finansijska učešća tih zajednica u ovoj oblasti. U nastavku teksta su dati stavovi nadležnih institucija u BiH.

70. Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske - U skladu sa Zakonom o zaštiti prava nacionalnih manjina, a s ciljem razvoja i afirmacije kultura svih manjinskih naroda u Republici Srpskoj, kao i stimulisanja kulturnih stvaralaca i umjetnika, te imajući u vidu značaj njegovanja različitih kultura nacionalnih manjina, Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske je donijelo Pravilnik o sufinansiranju kulturnog stvaralaštva nacionalnih manjina ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj 25/13). U skladu sa ovim Pravilnikom raspisuje se javni konkurs za sufinansiranje kulturnog stvaralaštva nacionalnih manjina. Javni konkurs se

objavljuje jednom godišnje. Ukupan godišnji grant za ove namjene je do 2017. godine iznosio 30.000 KM, a od 2017.godine 40.000 KM⁶.

71. Odjel za gospodarski razvitak, sport i kulturu Vlada Brčko distrikta BiH - Nema finansijskog ulaganja u kulturne i druge sadržaje gdje se prioritarno koristi ili izučava manjinski jezik. Odjel za gospodarski razvitak, sport i kulturu provodi aktivnosti na ohrabruju učestvovanju predstavnika korisnika odgovarajućeg regionalnog ili manjinskog jezika u organizaciji kulturnih ustanova ili u planiranju kulturnih aktivnosti..

72. Zeničko-dobojski kanton - Postojeći nastavni planovi i programi usklađeni sa zajedničkim jezgrima i predviđaju u sklopu nastavnih jedinica i izučavanje istoriju i kulturu manjinskih naroda i narodnosti. Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport prati stanje i posebne aktivnosti provodi, što je i Strategijom kulturne politike Zeničko-dobojskog kantona i predviđeno, na afirmaciji kulturnih aktivnosti nacionalnih manjina. Sredstva za sufinansiranje projekata se dodjeljuju na osnovu Javnog poziva, a projekti nacionalnih manjina se dodatno boduju. Na području Kantona se uglavnom sufinansiraju projekti romskih udruženja koji se i izvode na njihovom jeziku.⁷ Općina Zavidovići finansijski podržava svake godine obilježavanje Svjetskog dana Roma. U okviru programa navedene manifestacije određeni glumački i folklorni elementi se izvode romskom jeziku. 2019. godine je izvedena predstava u okviru navedene manifestacije pod nazivom "Dženo, Dženo, Romanipe" u kojoj se koristi i romski i bosanski jezik. Iz Budžeta Općine Kakanj redovno se finansiraju projekti nacionalnih manjina, a koji se odnose na afirmaciju jezika, te očuvanje kulture i tradicije nacionalnih manjina koje žive na području općine Kakanj⁸. Pored navedenog, Općina Kakanj je u ranijem periodu podržala uspostavu prijateljstva između Osnovne škole "Hamdija Kreševljaković" Kakanj i Osnovne škole "Davorina Jenka" Cerklje (Republika Slovenija), te putovanje mladih iz Kakanja u Sloveniju, koji putem Slovenskog udruženja građana "Jožef Špringer" uče slovenski jezik, a čiji su preci porijeklom iz Slovenije.

73. Tuzlanski kanton - Nastavni planovi i programi usklađeni sa zajedničkim jezicima i da predviđaju u sklopu nastavnih jedinica i izučavanje istoriju i kulturu manjinskih naroda narodnosti. Ministarstvo obrazovanja i nauke i Ministarstvo za kulturu, sport i mlade Tuzlanskog kantona, prate stanje i posebne aktivnosti provodi, što je i Strategijom kulturne politike Tuzlanskog kantona i predviđeno, na afirmaciji kulturnih aktivnosti nacionalnih manjina. Sredstva za sufinansiranje projekata se dodjeljuju na osnovu Javnog poziva. Projekti nacionalnih manjina se dodatno boduju čime im se daje određena prednost. Na području Kantona se uglavnom sufinansiraju projekti romskih udruženja koji se i izvode na njihovom jeziku. Kada je u pitanju finansiranje nacionalnih manjina i manjinskih jezika Udruženju građana italijanskog porijekla „Rino Zandonai“ Tuzla za manifestaciju „Kultura u pokretu“, dodijeljena su sredstva iz Budžeta TK u iznosu od 800,00 KM, zatim Udruženju građana slovenačkog porijekla Tuzla za manifestacije tog udruženja, izdvojeno je 1.500,00KM, Udruženje građana Makedonskog porijekla Tuzla, za kulturne manifestacije, izdvojeno je 800KM.

⁶ Prilog 3. Tabelarni pregled dodijeljenih i utrošena finansijski sredstava za sufinansiranje kulturnog stvaralaštva nacionalnih manjina

⁷ Prilog 4. Tabelarni pregled finansiranih projekata romskih udruženja koji se i izvode na njihovom jeziku iz budžeta Zeničkodobojskog kantona 2015 – 2018.

⁸ Prilog 4. Tabelarni pregled finansiranih projekata nacionalnih manjina iz budžeta Općine Kakanj 2015-2018.

74. Vijeće nacionalnih manjina BiH - Pripadnici nacionalnih manjina u Bosni BiH imaju snažnu potrebu za kulturnom identifikacijom, što doprinosi očuvanju tradicije i kulture jedne nacije. Realizacija mjera navedenih u Evropskoj povelji ukazuje da BiH u potpunosti ne omogućava nacionalnim manjinama pravo zagantovano u istoj. BiH se obavezala da će na teritorijama na kojima se tradicionalno ne upotrebljavaju jezici manjina, a na kojima živi određeni broj korisnika jezika manjina čiji broj to opravdava, dopustiti, podstaći ili omogućiti odvijanje odgovarajućih kulturnih aktivnosti i stvaranje kulturnih ustanova. Također, BiH je preuzela obavezu da sačini odgovarajuće odredbe prilikom kreiranja sopstvene kulturne politike van granica u koje bi uključili regionalne ili manjinske jezike i kulture. Realizaciju kulturnih aktivnosti na jezicima manjina organizuju pojedina udruženja nacionalnih manjina, ali sve aktivnosti su projektne prirode i zavise od sredstava kojim udruženja raspolažu.

75. Savjet nacionalnih manjina Republike Srpske - Tokom kalendarske godine udruženja nacionalnih manjina štampaju brojne časopise, biltene, knjige i slično. Sadržaj ovih materijala je u većini slučajeva pripremljen dvojezično - srpski i manjinski jezik. Svoje biltene pripremaju udruženja Crnogoraca, Čeha, Italijana, Mađara, Slovenaca, Ukrajinaca a od 2017. godine Savez nacionalnih manjina Republike Srpske izdaje i bilten pod nazivom „Riječ nacionalnih manjina“. Sva udruženja posjeduju određeni knjižni fond (knjige, priručnici, časopisi, enciklopedije i sl.) raznih izdanja koja su donirana ili nabavljena uz pomoć matične zemlje. Problem predstavlja pohranjivanje bibliotečke građe, zbog ograničenosti prostora sa kojim raspolažu.

76. Institucija ombudsmena/ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine - Iz komunikacije sa predstavnicima nacionalnih manjina možemo zaključiti da su dosadašnje aktivnosti u segmentu kulture nastavljene, te da jača saradnja posebno jedinica lokalne samouprave i predstavnika nacionalnih manjina po pitanju podrške u tom smislu.

4.6. Član 13. – Ekonomski i društveni život

77. Što se tiče ovog člana Povelje, nadležne institucije u BiH nisu dostavile informacije da je bilo promjena u ovom izvještajnom periodu.

4.7. Član 14 - Prekogranična razmjena

78. Što se tiče prekogranične saradnje, odgovor nadležne institucije se nalazi u nastavku teksta.

79. Ministarstvo pravde BiH - Što se tiče međunarodne saradnje u pogledu provođenja mjera i načela utvrđenih članom 14. Evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima, kada je riječ o nivou BiH, važno je istaći da sektor Ministarstva pravde BiH koji u okviru svojih nadležnosti, provodi zakonom propisanu proceduru zaključenja međunarodnih bilateralnih i multilateralnih ugovora iz oblasti međunarodne pravne pomoći i saradnje. Svi zaključeni bilateralni ugovori, u okviru svojih opštih odredbi, garantiraju jednaku zaštitu prava fizičkih i pravnih lica iz obje države ugovornice u postupcima pred sudovima i drugim nadležnim organima. Time je svakako obuhvaćeno i pravo stranog fizičkog i pravnog lica na upotrebu svog jezika pred sudovima i drugim nadležnim organima BiH, u obimu u kojem je ovo pravo

garantirano domaćem državljaninu pred nadležnim tijelima druge ugovorne strane. U skladu sa Ustavom BiH Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda ima direktnu primjenu i supremaciju nad drugim propisima u BiH, uključujući i odredbe koje govore o upotrebi jezika i pisma u kaznenom postupku.

5. ZAKLJUČAK

PRIJEDLOG ZAKLJUČKA

- 1. Usvaja se Treći periodični izvještaj Bosne i Hercegovine o provođenju mjera i načela utvrđenih Evropskom poveljom o regionalnim ili manjinskim jezicima, te zadužuje Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine da usvojeni Izvještaj dostavi Sekretarijatu Vijeća Evrope za Evropsku povelju o regionalnim ili manjinskim jezicima.*

6. PRILOZI

Prilog 1. Tabela udruženja nacionalnih manjina u BiH

R. B.	Naziv udruženja/ asocijacije/ organizacije	Adresa/ kontakt osoba		E-mail
1.	Udruženje žena Romkinja „Bolja budućnost“ Tuzla	Meše Selimovića 85, Tuzla	Indira Bajramović	uzbh@yahoo.com info@bolja-buducnost.org
2.	Udruženje građana „Sretni Romi“ Tuzla	Zlatana Mešića 110, Tuzla	Osman Biberović	admirbiberovic@yahoo.com
3.	Udruženje Roma „Romano drom“ Živinice	Ulica Stara pruga 97, Živinice	Muradif Biberović	muradif.b@bih.net.ba
4.	Udruženje Roma „Delem delem“ Tuzla	Zlatana Mešića 123, Tuzla	Zijad Jusić	delemdelem0@gmail.com
5.	Nevladina organizacija „Romi“ Živinice	Đurđevik bb- Stara pruga, Živinice	Samed Osmanović	ugrom.zivinice@gmail.com
6.	Udruženje Roma „Jagoda“ Čelići	Alije Izetbegovića 82, Čelići	Murat Čaluković	romicelic@bih.net.ba
7.	Udruženje Roma „Euro Rom“ Tuzla	Bosne srebrene bb SKPC Mejdan, Tuzla	Admira Biberović	eurorom_bh@yahoo.com
8.	Udruženje Roma „Povratnici“ Tuzla	Naselje Krojčiva do 248, Tuzla	Husein Biberović	nihad_biberovic@hotmail.com
9.	Udruženje građana „Nova romska nada“ Lukavac	Prva ulica 12, Lukavac	Enes Mahić	nova_romska_nada@yahoo.com
10.	NVO „Sa E Roma“ Tuzla	Mirze Hadžimehmedovića 14	Šaban Mujić	nvosaeroma@gmail.com saban.mujić@bih.net.ba
11.	Udruženje Roma „Romi za bolje sutra“ Srebrenik	Rudarska bb. Srebrenik	Fikret Ahmetović	dedicesad@yahoo.com
12.	Resursni centar Tuzla-Živinice	Ulica II br. 50 Živinice	Muradif Biberović	muradif.b@bih.net.ba
13.	Udruženje „Bahtalo Ilo-Sretno srce“ Banovići	Alije Izetbegovića 4, Banovići	Mehmed Mehić	gariprom@hotmail.com
14.	Udruženje građana Evropski put Roma, Kiseljak	Prvomajska 25, Kiseljak	Mehmed Mujić	udruzenjeepr@gmail.com
15.	Udruženje Roma „Zaboravljeni Romi“ Đurđevik	Nevreča 193, Đurđevik	Muhamed Beganović	zaboravljeniromi@mail.com
16.	Udruženje Roma „Romi Kalesije“	Halisijaska bb, Kalesija	Alaga Alimanović	romi@kalesija.ba
17.	„Glas Roma“ Kalesija	Gornje Petrovice	Sead Biberović	muradif.b@bih.net.ba
18.	Udruženje Roma „Rom za Rome“	Bišiljska b.b. Živinice	Miralem Biberović	hajro.biberovic@outlook.com
19.	Udruženje Roma „Romska inicijativa mladih Tk“	Ulica: Kiseljak kod Tuzle	Salko Muratović	salkomuratovic.rim@gmail.com
20.	Udruženje Roma „Koraci“ Gračanica	Patriotske lige b.b. Gračanica	Admir Pindžić	urkoraci@gmail.com admirpindzic@hotmail.com
21.	Udruženje Roma „Romi Kalesije“ Kalesija	Žrtava genocida u Srebrenici br:1 Kalesija	Mustafa Alimanović	brigitte.alimanovic@hotmail.com ili romi@kalesija.ba

22.	Udruženje „Romi bez granica“, Zavidovići	Dragovački put 47, Zavidovići	Seferović Redžo	romibezgranica@yahoo.com
23.	Centar za majke „NADA“ Kakanj	Alije Izetbegovića bb, Kakanj	Zemina Vehabović	urczmnadakakanj@hotmail.com
24.	Centar za podršku Roma „ROMALEN“ Kakanj	Selima ef.Merdanovića bb, Kakanj	Mirela Begić – izvršni direktor	romalekakanj@yahoo.com
25.	„Romano centro“ Zenica	Crkvice 28, Zenica	Salko Musić	romskicentar@gmail.com
26.	Centar za majke „UTJEHA“ Zenica	Crkvice 28, Zenica	Naima Musić	centarzamajkeutjeha@yahoo.com
27.	Udruženje Roma „Srce istine“ Zavidovići	Branilaca Grada, Zavidovići	Muhamed Tahirović	ur.srceistine@gmail.com
28.	Udruženje žena Romkinja Zavidovići	Pinkasa Bandta bb, Zavidovići	Nusreta Bajrić	uzr.romkinja@gmail.com
29.	Udruženje Roma „Amaro kham – naše sunce“	Križ br. 22, Visoko	Mujo Musić	mujomusic1@hotmail.com
30.	Udruženje građana Omladinska romska inicijativa „Budi mi prijatelj“ – Visoko	Kovačica 2, Visoko	Melina Halilović	ugbudimprijatelj@gmail.com melinahalilovic2016@gmail.com
31.	Omladinska romska inicijativa Kakanj	Ul. 311 Lahke brigade bb, Kakanj	Sejdić Nermin	sekis2003@yahoo.com
32.	Udruženje Roma općine Kakanj	Varda bb Kakanj	Edin Sejdić	sejdic.edin@gmail.com
33.	Udruženje „Naša mladost – Amaro Ternipe“	Adema Buče 286, Sarajevo	Mite Hasim	mite.hasim@hotmail.com
34.	UG „Sarajevski Romi“	Safeta Hadžića 34, Sarajevo	Muhamed Hasanović	sarajevskiromi@hotmail.com
35.	Udruženje „Romska omladinska asocijacija ROMAS“	Salke Lagumdžije 1, Sarajevo	Dragiša Radić	romas_sa@yahoo.com
36.	Udruženje „Život Roma“	Dr. Fetaha Bećirbegovića 39, Sarajevo	Muharem Tahirović	zivotroma@net.hr
37.	Udruženje „Prosperitet Roma“	Avde Jabučice 52, Sarajevo		prosperitetroma@gmail.com
38.	„Kali Sara“ - RIC	Dolina br.2, Sarajevo	Sanela Bešić	kalisara.ric@gmail.com
39.	Udruženje „Braća Romi“	Adema Buče 370	Čazim Abazi	bracaromi@hotmail.com
40.	Udruženje Roma „Romska pravda“	770 Slavne brdske brigade Donji Vakuf	Safet Muheljić	romskapravda.dv@gmail.com
41.	UG „Jačanje – Zuralipe“	Sofa bb, Vitez	Sabahudin Tahirović	romanozuralipe@gmail.com
42.	UG Centar za majke „Palma“	Ul. Hrvatske mladeži, Vitez	Hatka Osmanović Osmanović Mirsad	centarzamajkepalma@yahoo.com czmpalmavitez@outlook.com
43.	Udruženje Mladi Romi	Hrvatske mladeži 69, Vitez	Aldina Fafulić	aldinafafulovic@hotmail.com mladi.romi@gmail.com
44.	Udruženje žena Centar za majke „Izvor života“	Hrvatske mladeži 72, Vitez	Jadranka Musić	uzrczm.izvorzivota@hotmail.com
45.	Udruženje građana Centar za majke „Narcis“	770 Slavna brdska brigada bb, Donji Vakuf	Muheljić Suada Muheljić Elmir	centar.za.majke.dv@gmail.com centarzamajkenarcisdv@gmail.com
46.	Udruženje Romkinja centar za majke „Đerdan“	Kula bb, Bugojno	Alisa Manjgafić	alisa.asim1@gmail.com
47.	Udruženje Roma „Đurđevdan Općine Kiseljak“	Hrastovi bb, Kiseljak	Fafulović Began	udruzenjeromadjurdejvdan@yahoo.com

48.	Udruženje Roma "Ternipe" Vitez	Kruščica, Vitez	Osmanović Samed	urternipevitez@outlook.com
49.	Udruženje građana „Bahtale Roma“	Bešije bb Turbe /Travnik	Rizvan Seferović	bahtale@bih.net.ba
50.	Udruženje Roma „Romski san“ B.Distrikt	Prutače bb Gornji Rahić Brčko distrikt	Sabit Muratović	borislav.bojic@gmail.com
51.	Udruženje „Romi na djelu“ B. Distrikt		Jadranko Đurić	rominadjelu@hotmail.com
52.	Udruženje romske zajednice „Rom“ Bihać	Grubeška bb, Bihać	Sead Džemali	seaddzemaili123@gmail.com
53.	Udruženje Roma "Karanfil"	Bosanaka Krupa	Hasnija /Hava Ramić	hava.ramic@gmail.com udr.karanfil@outlook.com
54.	Romski informativni centar Gradiška	Vidovdanska bb, Uglovnica II Gradiška	Aleksandar Mašić	urgradiska@yahoo.com ric_gradiska@yahoo.com
55.	Savez NVO Roma RS	Gavrila Principa 2, Gradiška		saveznvoromars@yahoo.com norrs@blic.net
56.	Udruženje Roma opštine Gradiška	Vidovdanska bb, Uglovnica II	Halilović Muharem	urgradiska@yahoo.com
57.	Udruženje Roma opštine Kozarska Dubica	Hajduk Veljka 8	Nena Halilović	udruzenjeromakd@hotmail.com
58.	UŽ Romkinja „Romano Ternipe“	Vidovdanska bb, Uglovnica II Gradiška	Sandra Mašić	romskamladost@yahoo.com
59.	Udruženje Roma „Veseli brijeg“ B. Luka	Novaka Pivaševića 16 Banja Luka	Bahrudin Ramić	udruzenjeromabanjaluka@gmail.com
60.	Udruženje žena „Romkinja „ Bijeljina	Beogradska 38, Bijeljina	Sabira Hašimović	urromkinja@gmail.com
61.	Udruženje građana za promociju obrazovanja Roma „Otaharin“	Beogradska 38, Bijeljina	Dragan Joković	ugotaharin@teol.net
62.	Udruženje Roma „Romska suza“	Kazani bb (M. Tita bb) Srebrenica	Jasmina Hakić	romskasuza@hotmail.com jhakic@yahoo.com
63.	Udruženje Roma Prijedor	Rudnička bb,	Ramo Selešević	salesevic@blic.net
64.	Udruženje Roma opštine Prnjavor	Svetosavska bb	Nenad Mirković	udruzenjeroma@hotmail.com
65.	Udruženje „Romani čhej“ Prnjavor		Snježana Mirković	msd1997@hotmail.com
66.	Udruženje Roma „Romska Snaga“	Svetosavska bb Prnjavor	Perica Vasić	udruzenjeromskasnaga@hotmail.com
67.	Udruženje Roma Opštine Derventa	Derventa, Patrijarha Dožića 8 – Husein Selvić	Čučić Nihada	udruzenjeroma.derventa@hotmail.com
68.	Udruženje Roma „Neretva“, Mostar	Mostar, Bišće polje bb	Lulić Čazim	romi.neretva.mostar@gmail.com
69.	UDRUGA ROMA		Marko Adžović	udrugaroma.ada@gmail.com
70.	„ ADA,, Čapljina	Mufid Bešić, Ante Starčevića br. 3, Čapljina	Mufid Bešić	mufidbesic@yahoo.com
71.	Udruženje Slovaka Sembrije "Juraj Janošik" Bijeljina	Mačvanska 52, Bijeljina	Danijel Štefek	danijelstefek@yahoo.com
72.	UGIP "Rino Zandonai" Tuzla	Mitra Trifunovića Uče 135, Tuzla	Tihomir Knežiček	knezicek@bih.net.ba
73.	Savez nacionalnih manjina regije Doboj	Miloša Obilića 1, Doboj	Dragana Marković	manjineregijedo@gmail.com
74.	Udruženje Makedonaca „Makedonac Vardar“ Brčko distrikt BiH	Ul. Ilička VIII78.	Todorka Jovanović	todorkajovanovic@gmail.com

75.	Udruženje „Polsa“ Sarajevo	Ul. Miroslava Krleže 13, 71000 Sarajevo	Dejan Piotrovski	dejanpiotrovski@gmail.com
76.	Udruženje građana Slovenačkog porijekla	Ul. Aleja Alije Izetbegovića 5 Tuzla	Dragica Tešić	slovenцитz@gmail.com
77.	Udruženje Crnogoraca i prijatelja Crne Gore „Lovćen“ Banja Luka	Cara Lazara 22, Banja Luka	Petar Martinović	lovcenbl@yahoo.com
78.	Udruženje Ukrajinaca „Zlatni klas“ Prnjavor	Donja Mravica 55, Prnjavor	Mihal Hemun	zlatni.klas.prnjavor@gmail.com
79.	Udruženje Slovenaca RS „Triglav“ Banja Luka	Cara Lazara 20, Banja Luka	Marija Grbić	društvo.slovenecv.triglav@gmail.com
80.	Savez nacionalnih manjina RS, Banja Luka	Cara Lazara 22, Banja Luka	Franjo Rover	snmrs@teol.net
81.	Savez nacionalnih manjina opštine Prnjavor	Trg srpskih boraca 1, Prnjavor	Franjo Rover	roverf@blic.net
82.	Udruženje Crnogoraca u Hercegovini „Vuk Mićunović“ Trebinje	Đurđevdanska 68, Trebinje	Nedeljko Tomašević	udruzenje.c.g@teol.net
83.	Mađarsko udruženje građana „HUM“ Sarajevo	Karpuzova 24, Sarajevo	Irma Muratović	irm_mrtvc@yahoo.com
84.	Udruženje građana Češkog porijekla „Češka beseda“ Sarajevo	Envera Šehovića 8, Sarajevo	Jovanka Manžalović Šalaka	ceska_beseda_sa@yahoo.com
85.	Ženska romska mreža „Uspjeh“	Hadži Hasan-age Pašića Tuzla	koordinirajuća organizacija Udruženje žena Romkinja „Bolja budućnost“ grada Tuzla	info@bolja-buducnost.org

PRILOG 2. - Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH
Grant podrške udruženjima nacionalnih manjina 2016-2018.

2016. godinu

Red. broj	Podnosilac projektnog prijedloga	Naziv projekta	Dodjeljena novčana sredstva
1.	UGIP „Rino Zandonai“ Tuzla	Otkud Italijani u BiH	9.180,00
2.	Austrijsko-Njemačka zajednica, Sarajevo	MUMA“ Muzika nacionalnih manjina	7.000,00
3.	Udrženje Slovenaca RS „Triglav“ Banja Luka	Afirmacija kulture Slovenačke nacionalne manjina	10.000,00
4.	Savez nacionalnih manjina RS, Banja Luka	Podrška radu i djelovanju Savezu nacionalnih manjina RS	10.000,00
5.	Vijeće Crnogorske nacionalne manjine u BiH, Sarajevo	Promovisanje kulturne baštine crnogorske nacionalne manjine u BiH	9.900,00
6.	Udruženje crnogoraca u Hercegovini „Vuk Mićunović“, Trebinje	Poštovanje prava crnogorske nacionalne manjine, bolja saradnja BiH i Crne Gore	10.000,00
7.	Slovensko društvo „CANKAR“ Sarajevo	Učešće slovenskog društva „Cankar“ Sarajevo na manifestaciji „Dani slovenske kulture, gospodarstva i turizma“ u Novom Sadu	5.148,00
8.	Savez nacionalnih manjina opštine Prnjavor	Zaštita i promocija jezika nacionalnih manjina	8.772,00
UKUPNO:			70.000,00

2017. godinu

Red. broj	Podnosilac projektnog prijedloga	Naziv projekta	Dodjeljena novčana sredstva
1.	Udruženje Slovenaca RS „Triglav“ - Banja Luka	Unapređenje kulturnog stvaralaštva slovenačke nacionalne manjine u BIH	10.000,00
2.	Savez nacionalnih manjina RS, Banja Luka	Jačanje kapaciteta udruženja i saveza nacionalnih manjina Republike Srpske u oblasti promocije kulturnog stvaralaštva	10.000,00
3.	Savez nacionalnih manjina opštine Prnjavor	Očuvanje maternjeg jezika i kulturnog identiteta	9.800,00
4.	Udruženje građana Slovenačkog porijekla „Slovenska skupnost“ - Tuzla	„Slovenski pozdrav“ promocija slovenske kulture u Tuzli	9.200,00
5.	UGIP „Rino Zandonai“ - Tuzla	Moja strategija	9.810,00

6.	Udruženje Ukrajinaca „Zlatni klas“ Prnjavor	Pjesmom sačuvati od zaborava	10.000,00
7.	Centar za podršku Roma „Romalen“ Kakanj	Uspostavljanje modela za zaštitu od diskriminacije nad Romima u svim Javnim ustanovama na području općine Kakanj	10.000,00
8.	Udruženje žena Romkinja Centar za majke – Izvor života“ – Vitez	Stručno usavršavanje Romkinja u općini Vitez radi lakšeg pronalaženja zaposlenja	10.000,00
9.	Savez nacionalnih manjina regije Doboj	Šesti sajam nacionalnih manjina	6.278,00
10.	Udruženje Slovaka Semberije „Juraj Janošik“ – Bijeljina	Pjesma i igra Slovaka u Semberiji	9.500,00
11.	Udruženje Crnogoraca u Hercegovini „Vuk Mićunović“ Trebinje	Udruženje u službi svojih članova	9.510,00
12.	Udruženje Makedonaca „Makedonac Vardar“ - Brčko distrikt BiH	Dani makedonske kulture	9.920,00
13.	Udruženje Roma „Euro Rom“ - Tuzla	Izrada brošure u cilju promocije jezika,kulture, književnosti i istorije/historije/povjesti romske nacionalne manjine	10.000,00
14.	Udruženje građana Češkog porijekla „Češka beseda“Sarajevo	Od Tuzle preko Sarajeva do sunčanog Hvara	8.818,00
15.	Udruženje Crnogoraca i prijatelja Crne Gore „Lovćen“ - Banja Luka	Edukativno slikarska radionica na temu „Njegoš i crnogorska kulturna zaostavština“	2.073,20
16.	Udruženje „Polsa“ – Sarajevo	Povijest i obilježavanje praznika poljske nacionalne manjine u BiH	7.195,00
17.	Mađarsko udruženje građana „HVM“ Sarajevo	„Dobar dan – Jó napot“	7.895,80
UKUPNO			150.000,00

2018. godinu

Red. broj	Podnosilac projektnog prijedloga	Naziv projekta	Dodjeljena novčana sredstva
1.	Udruženje za podršku promocije jevrejske kulture, tradicije i turističkih potencijala „Hagada“ Sarajevo	200 godina od spašavanja Jevreja u Sarajevu	10.000,00
2.	Udruženje Italijana „Štivor“ Banja Luka	Promocija Italijanske kulture 2018.	9.980,00
3.	Udruženje Poljaka – Banja Luka	Podrška jačanju kulture promocije poljske nacionalne manjine	5.150,00

4.	Udruženje Crnogoraca u Hercegovini „Vuk Mićunović“ Trebinje	Crnogorska kulturna stvaralaštva	10.000,00
5.	Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	Promocija rada Saveza nacionalnih manjina RS kroz kulturno stvaralaštvo nacionalnih manjina	10.000,00
6.	Udruženje Slovenaca „Triglav“ Banja Luka	Promocija slovenačke kulture	10.000,00
7.	Udruženje Ukrajinaca „Zlatni klas“ Prnjavor	Jubilarna godišnjica 110 godina Ukrajinske kulture u „Maloj Evropi“	10.000,00
8.	Udruženje žena Romkinja „Bolja budućnost“ - Tuzla	Obilježavanje 5. Novembra Svjetskog dana romskog jezika	9.420,00
9.	Savez NVO Roma RS	Glas Roma	9.900,00
10.	Udruženje „Romska djevojka – Romani ćej“ - Prnjavor	Očuvanje romske kulture i tradicije kroz promociju i obilježavanje najvažnijih romskih praznika u BiH	9.995,00
11.	Udruženje nacionalnih manjina - Zenica	Izdavanje periodičnog časopisa „Nova romska generacija“	9.995,00
12.	Udruženje građana makedonskog porjekla „Ilinden“ Tuzla	Dani Makedonske kulture u Tuzli	9.850,00
13.	UGIP „Rino Zandonai“ Tuzla	Knjiga Italijani tuzlanske regije	9.950,00
14.	Udruženje „Braća Romi“ Sarajevo	Obilježavanje najvažnijih romskih praznika	4.300,00
15.	Udruženje Roma „Euro Rom“ Tuzla	Edukacijom i obilježavanjem značajnih datuma za Rome u borbi protiv diskriminacije	5.365,00
16.	Centar za podršku Roma „Romalen“ Kakanj	Promocija i očuvanje kulture, jezika i nacionalnog identiteta romske populacije putem upitnika i edukacija, te izdavanje i distribucija brošura štampanih materijala za članove romske zajednice u Kaknju i širu društvenu javnost	5,365,00
17.	Udruženje „Kali Sara – RIC“ Sarajevo	Podizanje nivoa svijesti o značaju borbe protiv diskriminacije u procesu obrazovanja prema romskoj djeci	5.365,00
18.	Udruženje Roma „Jačanje – Zuralipe“ Vitez	Stručno usavršavanje Roma za izradu bakroreza u općini Vitez	5.365.00
Ukupno:			150.000.00

PRILOG 3. - FEDERALNO MINISTARSTVO OBRAZOVANJA I NAUKA

2015. godina

„Podrška školovanju djece romske nacionalnosti i drugih nacionalnih manjina“

Red. br.	Podnosilac prijave	Naziv projekta	Odobreni iznos u KM
1.	Humanitarna organizacija „Alfa“, Bihać	„Edukacijom protiv predrasuda i diskriminacije djece i mladih romske zajednice Bihać“	4.990,00
2.	Javna predškolska ustanova Dječiji vrtić „Bare“, Jajce	„Potpora školovanju djece romske nacionalnosti i drugih nacionalnih manjina“	4.900,00
3.	JU Dječije obdanište i dom učenika, Bosanska Krupa	„Imam pravo na vrtić“	5.000,00
4.	UG „Sretni Romi“, Tuzla	„Podrška romskim učenicima za kvalitetnije obrazovanje“	4.760,00
5.	Udruženje Roma „Euro Rom“, Tuzla	„Romska djeca ravnopravna u obrazovnom sistemu – faza II“	4.990,00
6.	Udruga „Humanitarna organizacija Altruist“, Mostar	„Pomoć u učenju djece romske i albanske nacionalnosti“	4.990,00
7.	UG „Evropski put Roma“, Tuzla	„Zajedno do boljeg obrazovanja za romsku djecu“	4.240,00
8.	JU OŠ „Aleksa Šantić“, Sarajevo	„Podrška obrazovanju učenika i socijalizaciji porodica romske nacionalnosti i drugih nacionalnih manjina u JU OŠ „Aleksa Šantić“ Sarajevo“	5.000,00
9.	JU OŠ „Kreka“, Tuzla	„Savjetovalište za roditelje“	4.950,00
10.	JU OŠ „Kiseljak“, Kiseljak, Tuzla	„Podrška školovanju djece romske populacije kroz kreativne radionice“	3.900,00
11.	Udruženje za ljudska prava i socijalnu inkluziju, Tuzla	„Unapređenje položaja romske djece u osnovnoj školi“	5.000,00
12.	Udruženje za mlade „Youth prosperity“, Sarajevo	„Asistenti u nastavi za djecu romske nacionalnosti“	4.230,00
UKUPNO:			56.950,00

2016. godina

„Podrška projektima angažiranja Rom medijatora/asistenta radi povećanja obuhvata i redovnog pohađanja osnovnog obrazovanja djece romske nacionalnosti”

Red. br.	Podnosilac prijave	Naziv projekta	Odobreni iznos u KM
1.	JU Osnovna škola „Osman Nakaš“ Sarajevo	„Angažiranje Rom medijatora-asistenta radi povećanja obuhvata i redovnog pohađanja osnovnog obrazovanja djece romske nacionalnosti“	6.000,00
2.	JU Osnovna škola „Hasan Kikić“ Sarajevo	„Inkluzija učenika romske nacionalnosti uz podršku Rom medijatora“	6.000,00
3	JU Osnovna škola „Berta Kučera“ Jajce	„Angažovanje Rom medijatora/asistenta radi povećanja obuhvata i redovnog pohađanja osnovnog obrazovanja djece romske nacionalnosti“	6.000,00
4.	JU Osnovna škola „Hamdija Kreševljaković“ Kakanj	„Unapređenje obrazovanja djece romske nacionalnosti“	4.940,00
5.	JU Osnovna škola „Aleksa Šantić“ Sarajevo	„Podrška obrazovanju Roma kroz angažiranje Rom medijatora/ asistenta – Desegregacijom do integracije“	6.000,00
6.	JU Osnovna škola „9. maj“ Pazarić, Hadžići	„Uključivanje romske djece u obrazovni sistem u JU OŠ „9.maj“ Pazarić kroz angažman Rom medijatora“	5.900,00 Utrošeno 728,32 Ostatak za povrat 5.171,70
7.	JU „Deseta osnovna škola“ Ilidža	„Uključivanje i obrazovanje Roma u Bosni i Hercegovini“ - Podrška projektima angažiranja Rom medijatora/asistenta radi povećanja obuhvata i redovnog pohađanja osnovnog obrazovanja djece romske nacionalnosti	5.000,00 Povrat 5.000,00
UKUPNO:			39.840,00

2017. godina

„Podrška projektima angažiranja Rom medijatora radi povećanja obuhvata i redovnog pohađanja osnovnog obrazovanja djece romske nacionalnosti“

Red. br.	Podnosilac prijave	Naziv projekta	Odobreni iznos u KM
1.	JU OŠ „Osman Nakaš“, Sarajevo	„Angažiranje Rom medijatora-asistenta radi povećanja obuhvata i redovnog pohađanja osnovnog obrazovanja djece romske nacionalnosti“	6.000,00
2.	JU OŠ „Hasan Kikić“, Sarajevo	„Inkluzija učenika romske nacionalnosti uz podršku Rom medijatora“	6.000,00
3.	Prva OŠ, Stolac	„Medijator – Asistent za Rome“	5.362,00
4.	JU OŠ „Avdo Smailović“, Sarajevo	„Podrška projektima angažiranja Rom medijatora/asistenta radi povećanja obuhvata i redovnog pohađanja osnovnog obrazovanja djece romske nacionalnosti“	6.000,00
5.	JU OŠ „Hasan Kikić“ Tetovo, Zenica	„Rom medijator u nastavi“	6.000,00
6.	JU OŠ „Enver Čolaković“, Breza	„Korak po korak do obrazovanja“	5.400,00
7.	JU OŠ „Grbavica II“, Sarajevo	„Podrška projektima angažiranja Rom medijatora/asistenta radi povećanja obuhvata i redovnog pohađanja osnovnog obrazovanja djece romske nacionalnosti“	6.000,00
8.	JU OŠ „Kreka“, Tuzla	„Rom – asistent važan faktor u promijeni svijesti o obrazovanju“	5.185,00
9.	JU OŠ „Ivan Goran Kovačić“, Gradačac	„Angažiranje Rom medijatora-asistenta u nastavi“	6.000,00
UKUPNO:			51.947,00

2018. godina

„Podrška projektima angažiranja Rom medijatora radi povećanja obuhvata i redovnog pohađanja osnovnog obrazovanja djece romske nacionalnosti“

Red. br.	Podnosilac prijave	Naziv projekta	Odobreni iznos u KM
1.	Osnovna škola „Kulin Ban“, Visoko	„Podrška projektima angažiranja Rom medijatora radi povećanja obuhvata i redovnog pohađanja osnovnog obrazovanja djece romske nacionalnosti“	6.000,00

		nacionalnosti“	
2.	JU Osnovna škola „15. april“, Doboj-Kakanj, Kakanj	„Program inkluzije romske djece u osnovno obrazovanje na području OŠ „5. april“, Doboj-Kakanj“	6.000,00
3	JU Osnovna škola „9. maj“ Pazarić, Hadžići	„Uključivanje romske djece u obrazovni sistem u JU OŠ „9.maj“ Pazarić“	5.980,00
4.	Nevladina organizacija „Rom“, Živinice	„Rom medijator kao ključ bolje uključenosti romskih učenika u školu“	5.925,00
5.	Udruženje građana „Sretni Romi“, Tuzla	„Rom medijator ključni činilac uspješnog obrazovanja djece romske nacionalnosti“	5.980,00
6.	Udruženje Roma „Jačanje Zuralipe“, Vitez	„Obrazovanje romske djece – put ka boljoj budućnosti“	5.937,00
7.	JU Osnovna škola „Grbavica II“, Sarajevo	„Podrška projektima angažiranja Rom medijatora radi povećanja obuhvata i redovnog pohađanja osnovnog obrazovanja djece romske nacionalnosti“	6.000,00 Pravdano 5.142,30 Povrat 857,70
8.	JU Osnovna škola „Hasan Kikić“, Sarajevo	„Podrška projektima angažiranja Rom medijatora radi povećanja obuhvata i redovnog pohađanja osnovnog obrazovanja djece romske nacionalnosti“	6.000,00
9.	Osnovna škola „Bijelo Polje“, Potoci, Mostar	„Pomoć u obrazovanju i redovnom pohađanju nastave učenike romske nacionalnosti“	5.950,00
10.	JU Osnovna škola „Aleksa Šantić“, Sarajevo	„Podrška obrazovanju Roma kroz angažiranje Rom medijatora/asistenta –Obrazovanjem do integracije“	6.000,00
UKUPNO:			59.772,00

2019. godina

„Podrška projektima angažiranja Rom medijatora radi povećanja obuhvata i redovnog pohađanja osnovnog obrazovanja djece romske nacionalnosti“

Red. br.	Podnosilac prijave	Naziv projekta	Odobreni iznos u KM
1.	Nevladina organizacija "Rom" Živinice	Rom medijator kao ključ bolje uključenosti romskih učenika u školi	5.925,00
2.	JU Osnovna škola "Musa Ćazim Ćatić" Visoko	Program inkluzije romske djece u osnovno obrazovanje na području općine Visoko	5.940,00
3.	JU Druga osnovna škola Ilidža/Hrasnica	Obrazovanjem gradimo budućnost za Rome	6.000,00
4.	Osnovna škola "Safvet-beg Bašagić" Visoko	Podrška projektima angažiranja Rom medijatora radi povećanja obuhvata i redovnog pohađanja osnovnog obrazovanja djece romske nacionalnosti	7.000,00
5.	Omladinski ženski rukometni klub "Iskra" Stolac	Unapređenje osnovnog obrazovanja djece Roma i djece socijalno ugroženih porodica kroz asistenciju u nastavnom procesu i kroz sportske aktivnosti	6.000,00
6.	Udruženje za zaštitu kulturno-historijskog naslijeđa i edukaciju mladih "ARHIUM" Ilijaš	Podrška projektima angažiranja Rom medijatora radi povećanja obuhvata i redovnog pohađanja osnovnog obrazovanja djece romske nacionalnosti	6.000,00
7.	JU Osnovna škola "Hasan Kikić" Gradačac	Podrška projektima angažiranja Rom medijatora radi povećanja obuhvata i redovnog pohađanja osnovnog obrazovanja djece romske nacionalnosti	5.813,00
UKUPNO:			42.678,00

PRILOG 3. - Ministarstvo prosvjete i kulture RS - Dodijeljenih i utrošena finansijski sredstava za sufinansiranje kulturnog stvaralaštva nacionalnih manjina

2015. godina

Naziv udruženja	Naziv projekta	Iznos u KM
Udruženje Slovenaca „Triglav“ Banja Luka	Kulturno stvaralaštvo slovenačke nacionalne manjine	5.000
Udruženje Italijana grada Banja Luka	Bilten "Stella d Italija"	1.200
Udruženje Mađara Republike Srpske "Maguor Szo" Banja Luka	Izdavanje časopisa "UJ Doboš"	600
Udruženje Italijana grada Banja Luka	Projekat "Odakle potječemo"	700
Udruženje Italijana grada Banja Luka	Izložba fotografija "Mikelandelo"	800
Udruženje Mađara Republike Srpske "Maguor Szo" Banja Luka	Dvojezično književno veče sa Feher Ilešem	300
Savez nevladinih organizacija Roma Republike Srpske Gradiška	Obilježavanje 4.jula – Dana borca	1.000
Savez nacionalnih manjina Republike Srpske Banja Luka	Bilten udruženja nacionalnih manjina Republike Srpske	1.200
Udruženje Kulturno društvo Makedonaca "Vardar" Banja Luka	Projekti "Etno motivi i ručni rad"	800
Udruženje Poljaka grada Banja Luka	Projekat "Moja poljska poezija"	1.200
Savez nacionalnih manjina Republike Srpske Banja Luka	Tradicionalni godišnji koncert	4.300
Savez nacionalnih manjina Prnjavor	6.festival nacionalnih manjina <i>Mala Evropa</i>	4.000
Udruženje Italijana "Štivor-Klub Trentini" Prnjavor	Međ.smotra folkloru "Šibovska 2015"	3.800
Jevrejska opština u Doboju	Promocija knjiga jevrejskih autora	700
Romski informativni centar Gradiška	Sačuvajmo romski jezik, tradiciju i kulturu od zaborava"	2.900
Udruženje Čeha grada Banja Luka	9. festival kulturnog stvaralaštva Čeha iz dijaspore u Pragu	1.500

2016. godina

Naziv udruženja	Naziv projekta	Iznos u KM
Udruženje Slovenaca Republike Srpske „Triglav“ Banja Luka	Afirmacija kulture slovenačke nacionalne manjine	4.000
UG "Jevrejska opština" Banja Luka	Svjedoci stradanja – Istina o holokaustu	1.300
Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	13.smotra kulturnog stvaralaštva nacionalnih manjina	3.600
Savez nacionalnih manjina Opštine Prnjavor	6.festival nacionalnih manjina Opštine Prnjavor	2.300
Udruženje Italijana Štivor - Trentini	6. međunarodna smotra folklor Šibovska 2016	2.000
Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	Bilten udruženja nacionalnih manjina Republike Srpske	1.000
Bilten udruženja nacionalnih manjina Republike Srpske	7.takmičenje osnovnih škola o poznavanju nacionalnih manjina	3.000
Kulturno-prosvjetno udruženje Ukrajinaca "Taras Ševčenko"	16.međunarodna smotra ukrajinskog kulturno-umjetničkog stvaralaštva – Červona Kalena Derventa	1.200
Udruženje Italijana Banja Luka	Bilten Stella d'Italija	1.000
Udruženje Mađara Republike Srpske	Izdavanje 10. broja "UJ Doboš"	300
Udruženje Čeha "Češka besjeda"	Monografija Nova Ves	1.200
Romski informativni centar Gradiška	Romski jezik	1.800
Jevrejska opština u Doboju	Izložba Jevreji Srbije u Prvom svjetskom ratu	700
Udruženje Čeha "Češka besjeda"	Antologija izabranih pjesama članova Udruženja	700
Udruženje Italijana Banja Luka	Upoznajmo Italiju	800
Savez nevladinih organizacija Roma Republike Srpske	Promocija Saveza	1.000
Udruženje Crnogoraca u Hercegovini "Vuk Mićunović"	Crnogorsko kulturno veče	1.000
Udruženje Italijana Banja Luka,	Rimske iskopine	700
Kulturno-prosvjetno udruženje	Ukrajinsko posjelo - bal	1.200

Ukrajina "Taras Ševčenko"		
Udruženje Mađara Republike Srpske	Studijsko putovanje u Vojvodinu	500
Udruženje Poljaka	Moja poljska poezija 2016	700

2017. godina

Naziv udruženja	Naziv projekta	Iznos u KM
Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	Smotra kulturnog stvaralaštva nacionalnih manjina	5.500
Udruženje Slovenaca „Triglav „	Upoznajmo se	4.000
Udruženje Slovenaca „Triglav“	Slovinci i slovenačka kultura u slici i riječi	2.500
Udruženje Slovenaca „Triglav“	Pjesma i igra nas povezuju	2.000
Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	Bilten Saveza nacionalnih manjina	2.000
Udruženje Poljaka	Moja poljska poezija 2017	1.600
Udruženje Mađara Republike Srpske	Izdanje 11.broja UJ Doboša, dvojezični časopis	350
Jevrejska opština	Sinagoge u Vojvodini	800
Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	8.regionalno takmičenje osnovnih škola o poznavanju nacionalnih manjina	1.900
Udruženje Italijana Klub Trentini	Promocija italijanske kulture	2.200
Udruženje Italijana	Bilten Stella d Italija	1.000
Udruženje Čeha grada Banja Luka	Književni susreti čeških i srpskih pisaca Jan Skacel	2.700
Kulturno-prosvjetno udruženje Ukrajinaca "Taras Ševčenko"	Međunarodna smotra folklor Červona kalena Derventa	1.900
Udruženje Crnogoraca i prijatelja CG Lovćen	Škola guslanja	2.000
Udruženje Italijana	Upoznajmo Italiju	750
Savez nacionalnih manjina Opštine Prnjavor	Festival "Mala Evropa"	3.000
Udruženje Mađara Republike Srpske	Dvojezično književno veče sa mađarskim piscem iz Vojvodine	200
Romski informativni centar	Romska početnica	2.000

Udruženje Crnogoraca u Hercegovini	Crnogorski dani kulture – afirmacija mladih stvaralaca	1.000
Kulturno-prosvjetno udruženje Ukrajinaca "Taras Ševčenko"	Ukrajinsko poselo - Bal	1.000
Savez NVO Roma Republike Srpske	Obilježavanje 8.ašrila – Međunarodni dan Roma	1.600

2018. godina

Naziv udruženja	Naziv projekta	Iznos u KM
Udruženje Slovenaca Republike Srpske <i>Triglav</i>	Unapređenje kulturne saradnje i razmjene Udruženja Triglav	2.400
Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	15. Smotra kulturnog stvaralaštva nacionalnih manjina	3.500
Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	15.godina Saveza nacionalnih manjina	3.200
Udruženje Slovenaca Republike Srpske <i>Triglav</i>	Čuvajmo slovenački jezik kao dio našeg identiteta	2.200
Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	9.regionalno takmičenje osnovnih škola o poznavanju nacionalnih manjina	2.000
Udruženje Italijana Banja Luka	Upoznajmo Italiju "Pokrajina Umbrija"	500
Jevrejska opština Dobož	Izložba "Jevreji u Bijeljini – fragmenti iz prošlosti"	750
Udruženje Italijana Banja Luka	Bilten Stella d Italija	800
Udruženje Italijana Banja Luka	Koncert hora "Coro I BRUSCHI"	2.200
Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	Bilten udruženja nacionalnih manjina Republike Srpske – Riječ nacionalnih manjina	1.950
Udruženje Poljaka Grada banja Luke	Književni dani "Moja poljska poezija 2018"	1.200
Udruženje Slovenaca Republike Srpske <i>Triglav</i>	U znaku 20 godina rada Udruženja	2.100
Kulturno-prosvjetno udruženje Ukrajinaca "Taras Ševčenko"	18. Međunarodna smotra ukrajinskog kulturno-umjetničkog stvaralaštva" Červonakalena" Derventa	1.200
Udruženje Mađara Republike Srpske	Izdanje 12.broja UJ Doboša, dvojezični časopis mađarske	500

	nacionalne manjine	
"Česka beseda" Udruženje Čeha Grada Banja Luka	Festival češke poezije "Dani Jana Skacela"	2.000
Udruženje Italijana Štivor - Klub Trentini	Promocija italijanske kulture	2.100
Savenjz nacionalnih manjina opštine Prnjavor	Deveti Festival nacionalnih manjina Opštine "Mala Evropa 2018"	1.800
Udruženje Crnogoraca u Hercegovini "Vuk Mićunović"	Crnogorska kulturna stvaralaštva "Njegoševe večeri poezije"	1.000
Savez nacionalnih manjina Regije Doboj	Izložba – Bogatstvo različitosti	1.200
Kulturno-prosvjetno udruženje Ukrajinaca "Taras Ševčenko"	Ukrajinsko posjelo - Bal	1.000
Udruženje Slovaka Semberije "Juraj Janošik"	Godišnje osveštenje Slovačke Evangelističke crkve u Bijeljini	1.000
Romski informativni centar Gradiška	Romski jezik	2.200
Savez nevladinih organizacija Roma Republike Srpske	Obilježavanje 8.aprila – Međunarodni dan Roma	1.500
Kulturno društvo Makedonaca Vardar	Škola slikanja na staklu	900
Kulturno društvo Makedonaca Vardar	Škola grafike	800

2019. godina

Naziv udruženja	Naziv projekta	Iznos u KM
Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	16. Smotra kulturnog stvaralaštva nacionalnih manjina	4.500
Udruženje Slovenaca Republike Srpske <i>Triglav</i>	Rastemo zajedno na putu riječi, slike i igre	3.400
Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	Prvo republičko takmičenje osnovnih škola o poznavanju nacionalnih manjina u BiH	2.900
Udruženje Slovenaca Republike Srpske <i>Triglav</i>	Imamo dvije domovine	3.250
Savez nacionalnih manjina Republike Srpske	Bilten Saveza nacionalnih manjina – Riječ nacionalnih manjina	3.100
Kulturno-prosvjetno udruženje Ukrajinaca "Taras Ševčenko"	19. Međunarodna smotra ukrajinskog kulturno-umjetničkog stvaralaštva "Červona kalena"	1.000

	Derventa	
Udruženje Slovenaca Republike Srpske <i>Triglav</i>	Kulturno nasljeđe kroz književnost i umjetnost	1.800
Udruženje Poljaka Grada Banja Luke	Moja Poljska poezija	1.500
Udruženje Italijana Klub Trentini Šibovska	Promocija italijanske kulture	1.700
Udruženje Crnogoraca u Hercegovini "Vuk Mićunović"	Crnogorska noć	1.500
Udruženje Poljaka Grada Banja Luke	Podrška djelovanju poljske nacionalne manjine u Republici Srpskoj	1.500
Savez nacionalnih manjina opštine Prnjavor	Deseti Festival nacionalnih manjina Opštine "Mala Evropa"	2.500
Savez nacionalnih manjina opštine Prnjavor	10.godina saveza nacionalnih manjina oštine Prnjavor	1.300
Kulturno-prosvjetno udruženje Ukrajinaca "Taras Ševčenko"	Ukrajinsko posjelo - bal	1.000
Savez nacionalnih manjina Regije Doboj	Sedmi sajam nacionalnih manjina	1.200
Udruženje Čeha Grada Banja Luka "Česka beseda"	3. međunarodni Festival češke poezije "Dani Jana Skacela"	1.800
Udruženje žena Romkinja "Romano Ternipe"	Sačuvajmo istoriju, tradiciju i kulturu od zaborava	1.000
Udruženje Italijana Štivor - Klub Trentini	Bilten Stella d Italija	1.100
Kulturno društvo Makedonaca Vardar	Koreografija za kulturno društvo Makedonaca Vardar	750
Romski informativni centar Gradiška	Romski jezik – 5.novembar Dan Romskog jezika	750
Kulturno-prosvjetno udruženje Ukrajinaca "Taras Ševčenko"	Edukativna likovna radionica – Kreativno ljetovanje sa ukrajinskim motivima	800
Udruženje Crnogoraca u Hercegovini "Vuk Mićunović"	Promocija Crnogorskog kulturnog stvaralaštva	1.000
Udruženje Slovaka Semberije	Jubilej povodom 10 godina od osvještanja novoizgrađene slovačke evangelističke crkve	650

PRILOG 4.- ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON

Iz Proračuna Kantona, za oblast, obrazovanja sufinansirani su sljedeći projekti koji uključuju nacionalne manjine:

2015. godina	Udruženje „Kazandžiluk“ Kakanj	750,00 KM
2016. godina	Udruženje „Kazandžiluk“ Kakanj	500,00 KM
2017. godina	Udruženje „Romano Cetnro“ Zenica	500,00 KM
	Udruženje „Kazandžiluk“, Kakanj	1.000,00 KM
	Udruženje roma „Srce istine“, Zavidovići	2.000,00 KM
	NK „Roma 1995“, Zenica	500,00 KM
2018. godina	UG slovenskog porijekla „Encijan“, Zenica	500,00 KM
	Udruženje „Kazandžiluk“, Kakanj	500,00 KM

U općini Kakanj, u periodu 2015-2018. godina, , pored ostalog, finansirani su slijedeći projekti:

2015. godina

R/b	Naziv udruženja	Naziv projekta	Iznos (KM)
1.	Slovensko udruženje građana „Jožef Špringer“ Kakanj	Dobro došli doma-cilj projekta je očuvanje i jačanje identiteta i tradicije slovenačke kulture i jezika	530,00
2.	Centar za podršku Roma „Romalen“ Kakanj	Obilježavanje najvažnijih romskih praznika	1.000,00
3.	Centar za majke „Nada“	Kultura i tradicija Roma	700,00
4.	Udruženje „Kazandžiluk“	Dani kulture Roma 2015.	1.000,00
5.	Udruženje Roma općine Kakanj	Obilježavanje romskih praznika	500,00
Ukupno:			3.730,00

2016. godina

R/b	Naziv udruženja	Naziv projekta	Iznos (KM)
1.	Slovensko udruženje građana „Jožef Špringer“ Kakanj	Dobro došli doma-cilj projekta je očuvanje i jačanje identiteta i tradicije slovenačke kulture i jezika	500,00
2.	Centar za podršku Roma „Romalen“ Kakanj	Obilježavanje najvažnijih romskih praznika	600,00
3.	Centar za majke „Nada“	Kultura, tradicija i običaji Roma	1.000,00
4.	Udruženje „Kazandžiluk“	Umjetnost Roma	1.000,00
Ukupno:			3.100,00

2017. godina

R/b	Naziv udruženja	Naziv projekta	Iznos (KM)
1.	Slovensko udruženje građana „Jožef Špringer“ Kakanj	Dobro došli doma-cilj projekta je očuvanje i jačanje identiteta i tradicije slovenačke kulture i jezika	300,00
2.	Centar za podršku Roma „Romalen“ Kakanj	Obilježavanje najvažnijih romskih praznika	1.000,00
3.	Centar za majke „Nada“	Kultura, tradicija i običaji Roma	1.000,00
4.	Udruženje „Kazandžiluk“	Umjetnost Roma	1.000,00
Ukupno:			3.300,00

2018. godina

R/b	Naziv udruženja	Naziv projekta	Iznos (KM)
1.	Udruženje Roma općine Kakanj	Obilježavanje najvažnijih romskih praznika	500,00
2.	Udruženje „Kazandžiluk“	Promocija kulturne baštine Roma „Romski Art-inat“	500,00
Ukupno:			1.000,00